

Samen voor

INCLUSIE

Een speciale uitgave over passend en inclusief onderwijs in West-Friesland / december 2024

**'Waar doen we het voor?
Voor het kind dus!'**

BESTUURDERS AAN HET WOORD

De betekenis van 'nabij'

SCHOLEN MET EXTRA BANDBREEDTE IN BEELD

Passend onderwijs
WEST-FRIESLAND

Welkom

West-Friesland en inclusief onderwijs. Wat dat met elkaar te maken heeft?

Karin Aarden, directeur-bestuurder van het samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland, zegt daarover: 'Duik je de regio in, ontdek je dat we met z'n allen - het samenwerkingsverband, de gemeenten, de scholen en de zorgpartners - vanuit één visie het beste willen voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte.'

De ambitie van het Rijk is dat onderwijs in Nederland in 2035 inclusief is. Dit magazine neemt je mee op de weg daarnaartoe, in West-Friesland.

Laten we gaan!

INHOUD

Verhalen

- 4. Duik met ons West-Friesland in
- 6. 'We zijn scherper aan de wind gaan varen'
- 14. Waar een frituur wel niet toe kan leiden
- 30. Ook de paarden doen mee

Verdieping & vertier

- 13. 11 boekentips + bonus
- 24. 20 post-its voor meer inclusie
- 29. Woordzoeker – jargon oefenen
- 40. Historische context in vogelvlucht

Lees-spel

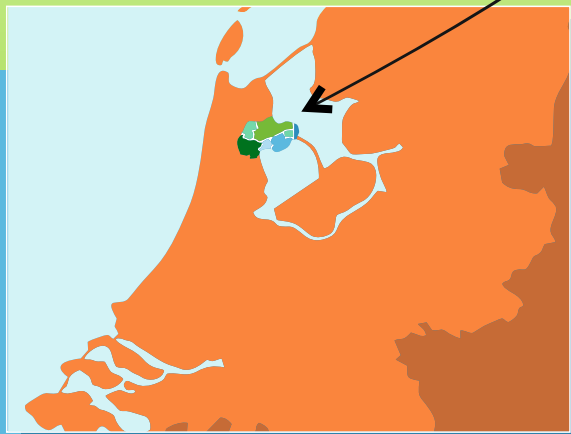
Loop je tegen een afkorting aan in een artikel, maar staat deze niet volledig uitgeschreven? Dat klopt, soms hebben we afkortingen laten staan. Het is net echt – aan afkortingen onder professionals geen gebrek. We sturen je niet met een kluitje in het riet, maar maakten een heuse woordzoeker plús legenda van onderwijs- en zorgjargon. Lees-spel: weet jij zonder te kijken wat de afkortingen in het magazine betekenen?

Duik met ons West-Friesland in

- Opmeer
- Medemblik
- Enkhuizen
- Stede Broec
- Drechterland
- Hoorn
- Koggenland

'Er zijn zoveel uitdagingen in het onderwijs,
maar weet je, er gebeuren
fantastisch mooie dingen.
Laten we *daar* eens naar kijken.'

Karin Aarden

Karin Aarden is aan het woord, directeur-bestuurder van het samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland. In gesprek met Aarden kom je er al snel achter: hier spreekt een drukbezet, gepassioneerd bestuurder. Er is *no time to waste*.

En terecht. Want het gaat nogal om iets. Uit het ondersteuningsplan van West-Friesland 2022-2026, afgestemd met alle samenwerkingspartners in de regio: 'De gedachte achter passend onderwijs is dat een diversere leerlingenpopulatie de kans op gelijke kansen in de maatschappij vergroot. Want wanneer diversiteit op school de norm is, wordt diversiteit in de maatschappij ook meer geaccepteerd.'

Hoe kun je inclusie in het onderwijs bereiken? We hebben voorbeelden nodig. Want hoe werkt dat dan in de praktijk? Je kunt ervoor de literatuur induiken. Zo gaat *Wonder* over een jongen met het 'Treacher Collins-syndroom' en zijn weg om op een reguliere school zijn plek te vinden. Wie zich met het onderwerp bezighoudt en nog niet eerder het boek van R.J. Palacio las of de gelijknamige film met Julia Roberts in de hoofdrol zag: doen. Tissues zijn aan te bevelen, voegt Aarden toe.

Om je in te leven in het onderwerp tipt wethouder Philippe van Ham de klassieker *Matilda* van Roald Dahl, over het buitengewoon slimme meisje met ouders die haar niet zien staan en dat een Bulstronk (tiran) van een schooldirecteur heeft. Gelukkig is daar juf Honey op de school, die haar ziet om wie ze is en dat maakt het verschil. Spoiler – het loopt goed af.

Je kunt er ook vakliteratuur en andere relevante non-fictie op naslaan; alle geïnterviewden voor dit magazine deelden hun leestips en dat leverde een fraai lijstje op. Zie daarvoor het boekenkatern op pagina 13.

Maar we kunnen ook gewoon naar West-Friesland zelf kijken.

'We zijn scherper aan de wind gaan varen'

ARTIKEL | Een blik op het samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland, de bestuurlijke partijen met wie het samenwerkt, en wat dat betekent voor diegenen om wie het gaat. Kinderen en jongeren dus.

We beginnen bij het samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland. Samenwerkingsverbanden hebben de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat elk kind in hun regio passend onderwijs krijgt. Daar is de opdracht van inclusie bijgekomen, zo ook in West-Friesland. Sinds 2021 vervult het samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland die opdracht namens twee samenwerkingsverbanden: van po en vo. Eerder functioneerden deze los van elkaar, sindsdien werken ze nauw samen. Een situatie die nog steeds vrij uniek is in Nederland.

Om het in perspectief te plaatsen: in Nederland zijn er op dit moment 152 samenwerkingsverbanden, waarvan 77 voor po en 75 voor vo. (Voor het spel zie pagina 29. Voor de betekenis van de afkortingen zie pagina 42). Daarvan trekken 5 samen op, waaronder dus ook Karin Aardens club. Een samenwerking die meteen al een voorsprong geeft; in het onderwijs zou je gemakkelijk kunnen verdwalen tussen verschillende poppetjes, besturen, partijen en wensen. En dan hebben we het nog niet eens gehad over de verkokering van aanpakken en budgetten of de veelheid aan terminologieën, afkortingen en visies van de afgelopen decennia, want wisselende kabinetten.

Vanwege die nauwe samenwerking tussen de twee samenwerkingsverbanden binnen Passend onderwijs West-Friesland kunnen de partijen een doorgaande leerlijn garanderen,

noemt Aarden. 'Wij praten mee van vve tot aan toelating tot de arbeidsmarkt.' En wil je inclusief onderwijs laten slagen, is samenwerken tussen en over sectoren heen onontbeerlijk, zal net als Aarden iedereen die voor dit magazine geïnterviewd is aanhalen. Het is exact de rol waarvoor het samenwerkingsverband in het leven is geroepen.

Karin Aardens rol namens het verband is dan ook om als een soort 'oliepoppetje' te fungeren op het gebied van communicatie en relatie tussen scholen, gemeenten, jeugdhulp en andere netwerkpartners. In haar eigen woorden: 'Eigenlijk is mijn taak om continu ondertiteling te geven aan alle betrokkenen, zodat ze elkaar horen en verstaan. We hebben hier in de regio 7 gemeenten en 26 schoolbesturen, vanuit vo en po. Iedere partij heeft zijn eigen belang. Ga er maar aan staan. Het gaat dus heel erg om begrip te helpen ontwikkelen voor elkaars perspectief, en dus voor het kind.'

Waarom moet bijvoorbeeld gemeente Medemblik meebetalen voor een voorziening in Hoorn? Een wethouder heeft dat weer te verantwoorden aan zijn gemeenteraad, en dat in een tijd dat alles meetbaar moet zijn, noemt de directeur-bestuurder. 'Een investering in passend onderwijs levert niet altijd direct voor alle betrokkenen wat op; het welbevinden van kinderen betaalt zich soms pas later uit. Maar dat heb ik wel al zichtbaar te maken in een vroeg stadium, wanneer partijen voor keuzes staan.'

‘Voor alle leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben is een *passende onderwijsplek* beschikbaar.’

Dus: wat levert het héél concreet voor de tien kinderen in de oza-groep op VSO De Spinaker op dat ze met ondersteuning van jeugdhulp weer een schoolcarrière kunnen opbouwen? Dát is relevant, zegt Aarden. Het gaat om verhalen vertellen om de klus bestuurlijk mogelijk te maken, en het gaat om investeren in de relatie zodat je met elkaar kunt samenwerken om die maatschappelijke opdracht daadwerkelijk te vervullen.

Hoe verloopt dat tot nu toe? Kijken we allereerst naar hoe het samenwerkingsverband functioneert, oordeelt het inspectierapport uit 2023 daar positief over. Uit het rapport: 'Voor alle leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben is een passende onderwijsplek beschikbaar. Dit lukt ook steeds beter thuisnabij.' Aarden bevestigt dit. 'In het dynamische systeem lukt het de verschillende partijen in West-Friesland steeds beter om de kinderen die dat nodig hebben een combinatie van onderwijs en jeugdzorg te bieden.' Vijf jaar geleden kwam ze op haar positie terecht en terugblikkend zegt ze dat ze sindsdien echt met alle partijen aan het bouwen zijn geweest en dat dat merkbaar is.

We zijn er alleen nog niet, voegt Aarden toe. 'Het is een geweldige opdracht, maar ook rete-ingewikkeld. Soms voel ik me genadeloos gefrustreerd over hoeveel tijd alles kost. Dat bijvoorbeeld een besluitvormingstraject binnen zeven gemeenten een half jaar duurt. Maar de lat ligt hoog, laat dat duidelijk zijn.

En uiteindelijk besluiten ze wel, wordt er onder de radar keihard gewerkt.' De directeur-bestuurder komt zelf uit Flevoland. Daar is dat gemeenschapsgevoel met alle partijen nog in ontwikkeling, merkt ze op. 'Ik kan wel stellen dat ik die juist in West-Friesland heel opvallend vind. We houden elkaars hand vast.' Ga zelf maar kijken en leg je oor te luisteren is de uitnodiging.

Daar gaan we, dieper West-Friesland in.

Samenwerken: voorwaarde voor meerwaarde

Goed samenwerken is een must voor het laten slagen van passend en inclusief onderwijs, zal het onder de geïnterviewden klinken, juist omdat leerlingen in dat geval een ondersteuningsbehoefte hebben waarin het onderwijs alléén niet per se kan voorzien. En dus gaat het erom de handen van jeugdhulppartners, gemeenten, scholen en professionals ineen te slaan wil Nederland de ambitie 'inclusief onderwijs in 2035' waarmaken.

Jan van Berkum en Susanne Hauwert, respectievelijk voorzitter en lid van het college van bestuur van Stichting Trigoon, kunnen erover meepraten. Stichting Trigoon is voortgekomen uit de wens om slagvaardiger te kunnen zijn, voor álle kinderen. Van Berkum: 'In 2010 was ik directeur van een speciale basisschool. Het onderwijsveld in West-Friesland was toen nog heel erg verdeeld. De scholen waren vooral eenpitters met zelfstandige besturen. We realiseerden ons: willen we gehoor geven aan WSNS, een voorloper van de opgave Passend Onderwijs, zullen we toch echt expertise uit de regio moeten verzamelen en krachten bundelen. Alleen ging dat niet.'

Acht jaar later was de fusie een feit. De stichting is nu bestuurlijk verantwoordelijk voor zes scholen in West-Friesland, van speciaal basistot en met praktijkonderwijs. Sindsdien heeft ze ook jeugdzorg, kinderopvang en dagbesteding aan zich gekoppeld. Ook de scholen 't Palet en IKEC de Zevensprong vallen onder de paraplu van Trigoon. Van Berkum: 'In al die stappen die we hebben kunnen zetten is de samenwerking met

het samenwerkingsverband, de gemeente en jeugdhulpverleningsorganisaties zeer betekenisvol geweest. Met alle partijen dezelfde ambitie voor ogen: dat werkt als een vliegwiel.' Hoorn is een centrumgemeente; er zitten ook kinderen vanuit andere gemeenten op het IKEC. Van Berkum zegt dat bijvoorbeeld gemeente Hoorn het voortouw heeft genomen om de financiering voor kinderen die van elders komen ook te regelen.

Op dit moment zijn de locaties van IKEC de Zevensprong nog onderverdeeld in zes aparte gebouwen, maar vanaf 1 augustus 2025 – een enorme mijlpaal waar de bestuurders vol trots over vertellen – komt alle kennis en kunde ook fysiek samen in een gloednieuw pand. Met ruimte voor 450 kinderen kunnen deze kinderen vanuit de Zevensprong – een symbolisch getal vanwege de zeven gemeenten in West-Friesland – ook weer begeleid de sprong terug maken naar regulier onderwijs. Het centrum is daarbij eveneens een kennisplek en bron van inspiratie in de regio op het gebied van de ontwikkeling van kinderen die gespecialiseerd onderwijs, eventueel met aanvullende jeugdhulp, nodig hebben.

Wat betekent het samenbundelen van kennis en mankracht concreet? Van Berkum: 'Voorheen kon er iets met een kind zijn en werd de vraag via een beschikking en een wachtlijst die volgde via Jeugdzorg opgepakt. Dat kon maanden in beslag nemen. Nu verloopt dat beschikkingsloos; gaan we preventief te werk. Als een kind een ondersteuningsbehoefte heeft, kunnen we daar direct binnen de school op inspelen.' Ook benoemt Van Berkum dat wethouder René Assendelft van gemeente Hoorn echt zijn nek heeft uitgestoken om de besluitvorming daartoe met zeven gemeenten rond te maken. 'En zo hebben we sinds het begin van dit kalenderjaar 11 fte van de jeugdhulpverlening op onze locaties van IKEC de Zevensprong paraat. Dat is uniek in Nederland.'

Daarmee vindt ook een cultuuromslag plaats, zeggen de bestuurders. Van Berkum: 'Want dat ging niet automatisch goed kunnen we je vertellen. We hebben wat aanloopperikelen

gehad.' Hauwert: 'Mensen werken vanuit hun eigen perspectief, cultuur, visie, opleidingsachtergronden, ervaring en gewoonten. En dat moet dan ineens anders en in afstemming met elkaar. Dat gaat logischerwijs met vallen en opstaan.' Wat kan dat proces bespoedigen? 'Door te beseffen dat in de nieuwe situatie waarin beschikkingsvrij gewerkt wordt hulpverleners hun professionele vrijheid mogen pakken,' zegt de bestuurder. 'Wat kan ik proactief doen in plaats van reactief? Hoe kan ik vanuit die professionele ruimte mijn kunde zo effectief mogelijk inzetten?'

Een jeugdhulpverlener zegt daar bij navraag over: 'Wanneer je in de klas aanwezig bent voor Jantje en ziet dat Pietje niet lekker gaat, kan je ter plekke de keuze maken om deze ochtend net even wat meer aandacht te besteden aan Pietje. Er is vast iets met hem aan de hand, want normaal gaat het prima met hem. Het is dan fijn om te kunnen bieden wat op dat moment het goede is om te doen.'

Hauwert benoemt dat onderwijs en zorg ook van oudsher vanuit verschillende basiswaarden opereren. Vanuit de jeugdzorg gaat het in basis om: is het kind veilig. Onderwijs richt zich op kinderen tot ontwikkeling brengen. Hauwert: 'Die basiswaarden hebben we in de samenwerking te verenigen.'

En lukt dat, kan een inclusieve aanpak twee kanten op werken. Je voorkomt dat een kind volledig in het zorgcircuit terechtkomt omdat je vroegtijdig op behoeften kan inspelen. En je gaat

tegen dat een kind, eenmaal in de zorg, niet meer naar het onderwijs terugkeert. Het oude spreekwoord is nog altijd van kracht, zeggen de bestuurders: voorkomen is beter dan genezen.

Zit een kind namelijk eenmaal in de zorg en wil het daarna weer de stap naar het onderwijs maken, moet het aan allerlei voorwaarden voldoen, zegt Hauwert. 'Maar dat lukt niet altijd. Met gevolg dat een hele groep kinderen in Nederland niet deelneemt aan het onderwijs.' Ze doelt op de vele kinderen in Nederland die momenteel thuiszitten, ook wel 'thuiszitters' genoemd. Ze kwamen thuis te zitten na een mismatch met de schoolomgeving, of het ontbreken van tijdige en passende hulp. Niet naar school gaan heeft ingrijpende gevolgen voor kinderen. De urgentie is om dat te voorkomen en kinderen in het onderwijs te houden. De bestuurders vinden er geen doekjes om. 'Zorg voor hen. Houd ze binnenboord. Maak het bestuurlijk eenvoudig om dat te doen.'

Wat het oplevert: veiligheid en rust

Die inclusieve gedachte kan zich ook op andere wijze uiten: een speciale klas op een reguliere school. Neem de BKa-klas op het Martinuscollege, een reguliere, grote middelbare school in Grootebroek met 1600 leerlingen.

Wethouder van Stede Broec Philippe van Ham was er onlangs op werkbezoek en vertelt er laaiend enthousiast over. 'Gezien hun zorgvraag zouden deze leerlingen anders op het voortgezet speciaal onderwijs terecht komen. Maar nu kunnen ze met extra ondersteuning en begeleiding op maat naar een reguliere school blijven gaan. Ze hoeven niet het zorgcircuit in. Hoeven niet naar een 'speciaal pand', maar doen gewoon mee op hun eigen school.' Sterker nog, gaat de wethouder verder, sommige jongeren ontwikkelen zich zodanig in de BKa-klas waardoor ze daarna eventueel in een reguliere klas kunnen instromen. Twee jongens vertelden erover tijdens z'n werkbezoek. 'Ze noemden daarbij in twee woorden wat de klas hen had opgeleverd. "Veiligheid en rust." Ik kan je zeggen: ik luisterde

naar die jongens en stond daar te smelten. Fantastisch! Dan weet je dat deze kinderen ook na school gewoon aan het maatschappelijk verkeer gaan deelnemen.'

De wethouder is onder de indruk van de West-Friezen. Zelf komt hij van buiten. Hij roemt hun bescheiden mentaliteit van niet babbelen, maar poetsen. 'Dat maakt samenwerken in deze regio heel krachtig en prettig.' Zijn beleidsmedewerker Raffaella Cucinelli, zelf ook van buiten, merkt het ook op. 'Ik ben hier nu sinds 2017 actief op het dossier onderwijs en je ziet dat iedereen in de regio alles op alles zet om inclusief onderwijs tot een succes te maken. Ik heb in die jaren de bewustwording voor deze ambitie zien groeien.' Maar misschien worden die verhalen niet automatisch van de toren geblazen, klinkt het ook.

Spreek je met directie en bestuur van het Martinuscollege, hoor je ze inderdaad in eerste instantie niet over de successen van hun BKa-klas. Wel over wat er nog beter kan om inclusie te realiseren. Liever hebben ze het over 'maatwerk', aldus directeur van het Martinuscollege Jan Jacob Jaasma. 'Dan gaat het namelijk niet alleen om "zorg" organiseren op scholen, maar om alle

leerlingen een kans te bieden. Denk aan een mavo-leerling die zegt: "Goh, ik wil Engels op havo-niveau volgen." 'Of een vwo-leerling die wil leren lassen,' vult bestuurder Kees van Bergeijk aan. In het geval van het Martinuscollege biedt de school onderwijs aan van vmbo tot en met gymnasium, dus dat kunnen ze intern zo goed mogelijk proberen te organiseren, vertellen ze. Wel onderstrepen de mannen dat het systeem maatwerk nogal eens in de weg zit.

Jaasma geeft een voorbeeld. Afgelopen jaar was er een vwo-leerling met autisme die met behulp van extra ondersteuning op hun school bijna bij de eindstreep was en zijn diploma op zak had, maar toen toch uitviel omdat twee verplichte vreemde talen te veel voor hem waren. Want dat was vanuit de inspectie een wettelijk vereiste voor een officieel diploma. Jaasma: 'De inspectie beoordeelt scholen op de snelheid waarmee ze kinderen door een opleiding halen, meer dan de manier waarop. Dat soort regelgeving moet gewoon op de schop. Je wilt dat het systeem zich aanpast aan het kind, niet dat het kind zich moet aanpassen aan het systeem.'

Of neem de kinderen uit vmbo-kader, vmbo-t of mavo die net zo goed behoefte hebben aan het mooie programma 'leerwerktraject', maar op dit moment geen toegang hebben omdat het slechts toegankelijk is voor vmbo-basisleerlingen, vertelt Jaasma. 'Waardoor leerlingen zich niet kunnen ontwikkelen op de manier die ze het liefste willen, doodgewoon omdat ze geen toegang hebben tot het systeem.' Bij de bestuurders klinkt de diepe wens door om het voor kinderen passend en prettig te krijgen.

'Alle leerlingen op de arbeidsmarkt'

En er lag ook een behoorlijke uitdaging om passend onderwijs te laten lukken. En nog steeds, benoemt Agnita Mur, voorzitter van het college van bestuur van het Atlas College. Het Atlas College heeft vier scholen in West-Friesland en een school in Waterland onder zijn hoede en is daarmee bestuurlijk verantwoordelijk voor circa 4400 leerlingen. Het Copernicus SG is er één van.

Mur werkt nauw samen met twee verschillende samenwerkingsverbanden en was ook betrokken bij de vorming van een uitvoeringsorganisatie van de twee samenwerkingsverbanden vo en po in West-Friesland. Allereerst geeft ze dat als geslaagd voorbeeld van samenwerking in de regio om tot passend en inclusief onderwijs te komen. 'We hebben een mooi proces doorlopen en toegewerkt naar een ambitieus ondersteuningsplan. We zijn scherper aan de wind gaan varen. Nog meer onze bestuurlijke samenwerking gaan inrichten op: waar doen we het voor? Voor het kind dus!'

Op dit moment hebben de verschillende schoolbesturen in de regio vooral financiële knopen door te hakken, maakt Mur als tweede punt. En dat is ingewikkeld. Waar gaat het geld heen en waar komt het vandaan? Mur: 'We hebben in Nederland een stevige uitspraak gedaan: "Stop kinderen een medisch embleem mee te geven, en maak het ook mogelijk dat verschillende kinderen in een reguliere setting kunnen blijven met gewenste aanvullende voorzieningen. Dat is een flinke opdracht geweest en daarin zijn partijen ook wel zoekend geweest. Maar we zijn op weg.' Haar humeur over de samenwerking in de regio, bevestigt ze bij navraag, is in het algemeen positief.

Ze noemt als voorbeeld de investering die wordt gedaan om docenten te trainen op reguliere scholen die onder het Atlas College vallen, opdat ze kunnen omgaan met onder meer internaliserende problematiek van kinderen. Die problematiek impliceert dat je negatieve emoties zoals een laag zelfbeeld, perfectionisme of gevoelens van schaamte, in tegenstelling tot externaliserend gedrag, naar binnen richt. Dit kan leiden tot depressie en vermijdingsgedrag, zoals niet naar school willen gaan of je afsluiten van sociale contacten. 'Dat leraren gericht worden opgeleid om er ook voor die leerlingen te zijn, zijn mooie ontwikkelingen. Ik denk dat onze arbeidsmarkt zit te wachten op alle leerlingen.'

Mur zou graag een team van pedagogische experts dichtbij de school hebben die het reguliere aanbod kunnen versterken.

Daarbij helpt het om goede analyses te hebben, zegt de bestuurder, en met elkaar te kijken naar: wat is nu het probleem en welke interventies passen daarbij? In dat kader voert het Atlas College samen met collega-besturen uit de regio (Stichting Voortgezet Onderwijs Kennemerland en opleidingsschool voor leraren Jan Arentsz) gesprekken met onderzoeker Sofie Sergeant van Hogeschool Utrecht om zich met de scholen aan een agenda te koppelen van toegepast onderzoek en zo te blijven toetsen: wat werkt op de scholen? Wat werkt voor het kind?

Het samenwerkingsverband heeft daar ook goed zicht op, voegt Mur toe. 'Ik denk dat het dat heel goed doet.' Mur benoemt dat ze het ook waardevol vindt hoe collega Aarden initiatieven neemt in de regio om kennis te delen, bijvoorbeeld door het aanbieden van colleges door psychologen Bert Wienen en Steven Pont. Of door afgelopen juni een studiereis naar Engeland te organiseren voor bestuurders en schoolleiders in de regio, om te leren van basisscholen in de wijk Newham, Londen, die al veertig jaar ervaring hebben met inclusie. Het percentage leerlingen in Engeland op aparte, speciale scholen is inmiddels lager dan 0,5 % (in West-Friesland 3,8 % voor po en 4,6 % voor vo), dus zeker een land om inspiratie op te doen.

'Ik heb mijn plezier weer teruggevonden'

Ze zullen de initiatieven vanuit het samenwerkingsverband vanuit de positie van Aarden nog gaan missen. Per 1 januari 2025 wordt ze bestuurder van stichting SchOOL in Lelystad. Voordat ze vertrekt nog de vraag: waar haalt Aarden zelf eigenlijk die onuitputtelijke energie vandaan? Ze vertelt dat ze voor haar huidige functie directeur van een multidisciplinaire school was, waar ook jeugdzorgmedewerkers, een logopediepraktijk, een wijkverpleegkundige, een psychomotorische therapeut, noem maar op, aan verbonden waren. Daardoor werden de kinderen op een laagdrempelige manier ondersteund zonder dat het voor extra belasting voor de ouders zorgde. 'Fantastisch,' aldus de directeur.

Vijf jaar geleden vertrok ze en kwam er een meisje naar haar toe met een zelfgemaakt cadeautje ter afscheid, vertelt ze. Het meisje had aanvankelijk dusdanige angsten ervaren dat ze 24 uur per dag aan haar moeder zat gekleefd en niet naar school ging. 'Na drie jaar bij ons op school, met ondersteuning van onze zorg-experts, zei ze: "Juf Karin, ik heb op deze school mijn plezier in het leven weer gevonden. Want ik mocht zijn wie ik ben." Kijk, dat vertelt het verhaal wel.'

11 TIPS VOOR MEER LEZEN

- 1** In de klassieker *De gelukkige klas* van Theo Thijsen probeert de leraar een veilige en ondersteunende omgeving te creëren waarin alle leerlingen zich kunnen ontwikkelen, ongeacht hun persoonlijke omstandigheden. Een inclusieve onderwijssetting avant la lettre. (Van Dishoeck, 1926)
- 2** Eentje van honderd jaar daarna. Non-fictie. *Developing Inclusive Schools* van Brits hoogleraar onderwijs Mel Ainscow. Een boek over het ontwikkelen van rechtvaardige onderwijsystemen. (Routledge, 2024)
- 3** Anton Horeweg, *Handboek gedrag op school*. De gedragsexpert gaat in op alle mogelijke vormen en oorzaken van gedrag in de klas en hoe de leerkracht hiermee om kan gaan. (Uitgeverij Pica, 2021)
- 4** Lees voor een kompas in het voortgezet onderwijs en het mbo, de titel zegt het al, *Een pedagogisch kompas*, van ontwikkelingspsycholoog Steven Pont. (Nul18, 2023)
- 5** Een boek dat aanspoort om werk te maken van inclusief onderwijs: *Perspectieven op inclusief onderwijs* van onderzoeker en docent burgerschap & inclusie Sofie Sergeant, onder redactie van Peter de Vries. (Gompel & Svacina, 2023)
- 6** Hoe voed je je kinderen zo veel mogelijk op zonder vooringenomen ideeën over kleur? In *Opgroeien in kleur* gaat hoogleraar diversiteit Judi Mesman in op opvoeden zonder vooroordelen. (Uitgeverij Balans, 2021)
- 7** *Duurzaam opvoeden en ontwikkelen* van Marcel van Hespén. 'Een boek voor onderwijs, welzijn, buurtwerk, bedrijfsleven, politie en justitie. Een boek ter voorkoming van uitval, desinteresse en delinquentie.' (MAKLU uitgevers, 2008)
- 8** In *John Dewey over opvoeding, onderwijs en burgerschap* vind je verzameld werk van de Amerikaanse filosoof en pedagoog John Dewey (1859-1952). (SWP, 2011)
- 9** In *Verslaafd aan ons eigen gelijk* pleit filosoof Lammert Kamphuis voor 'perspectivistische lenigheid'. Anders gezegd: blijf ontvankelijk – lenig – voor andere perspectieven dan de jouwe. (De Bezige Bij, 2023)
- 10** *Excludes – wat uitsluiting doet met mensen?* Lees voor het antwoord het boek van de Vlaamse orthopedagoog Beno Schraepen. (Owl Press, 2021)
- 11** Last but not least, getipt door velen uit dit magazine: *Van individueel naar inclusief onderwijs* van Bert Wienen. De onderwijswetenschapper pleit voor minder labels en de context aanpassen aan het kind, in plaats van andersom. (Instondo, 2023)

En vooruit, nog een *bonustip*. Want de tips bleven komen:

Red het onderwijs, net drie maanden uit, geschreven door meerdere onderwijsprofessionals. Het boek belooft 'een uitweg uit de crisis waarin het onderwijs zich op dit moment bevindt'. (Amsterdam University Press, 2024)

Waar een frituur wel niet toe kan leiden

REPORTAGE | Een dag meelopen op verschillende scholen in West-Friesland. Van sbo en so tot en met regulier met extra bandbreedte. Wat valt op?

Het is toch donderdag vandaag? Normaalgesproken is het dan drukker hier,' zegt directeur Peter Smit. Dondert het op donderdag, grappen we. Maar vandaag is het er leeg, op medewerker Maria na en een meisje dat met een leerkracht een envelop zoekt voor haar tand die er net uitgevallen is.

Directeur Smit geeft een rondleiding op zijn basisschool 't Palet, een speciale basisschool in Bovenkarspel voor 274 kinderen, in oostelijk West-Friesland. We zijn zojuist aangekomen in deze zogeheten 'kangoeroes'-ruimte' (alle lokalen zijn vernoemd naar dieren), speciaal ingericht om kinderen op te vangen wanneer het ze teveel is geworden na bijvoorbeeld een drukke rit van huis naar school en ze behoefte hebben aan een rustige overgang. Wanneer ze zich overprikkeld voelen in de klas. Dat kan ook preventief zijn. Omdat ze een loopje naar een ander lokaal nodig hebben. Of omdat ze in het 'rood zitten', volgens de 'stoplichtmethode' die de school hanteert waardoor ze weten dat ze na een dubbele waarschuwing dan eerst tien minuten de emoties hebben te laten zakken. Even tekenen aan een

tafeltje. Met lego spelen. Een gesprekje met een medewerker. Smit: 'En als een leerling bijvoorbeeld grensoverschrijdend gedrag heeft laten zien naar een mede-klasgenoot of naar een leerkracht, dan stellen we altijd de vraag: moet er nog iets worden uitgesproken voordat het kind terug de klas ingaat? Het moet eerst altijd worden opgelost.'

Dat is de crux

Rust, structuur en een veilige, voorspelbare setting als voorwaarden voor kinderen om tot leren te kunnen komen. Positieve, heldere gedragsverwachtingen. Het constant stimuleren van gewenst gedrag. Niet: 'Dit mag niet. Maar dit is hoe we met elkaar omgaan.' Dat is de filosofie van 't Palet. Net zoals opvalt bij andere speciale scholen en die zich naast het reguliere onderwijs richten op, zoals vaker door de geïnterviewden zal worden genoemd, 'onderwijs met extra bandbreedte'.

Wat is nog meer kenmerkend voor dit type onderwijs? Aandacht voor de sociaal

‘Eerst waren daar miljoenen grijze tegels,
een duikelrekje, een wipje;
er was *geen uitdaging.*’

-emotionele ontwikkeling van de kinderen. Standaard kleine klassen. Meer individuele begeleiding indien nodig en kinderen die hun eigen passende leerlijn kunnen volgen. Vanaf het eerste moment nauw contact met de ouders (bijvoorbeeld een huisbezoek bij de start). De kinderen kennen en testen bij aanvang zodat je veel van hun facetten goed kent, net als dat je monitort waar in de school incidenten gebeuren zodat je daar op in kan spelen. Een school waar ook allerlei specialisten aan verbonden zitten: van pmkt'ers, logopedisten, orthopedagogen tot fysiotherapeuten en een direct lijntje en prominente samenwerking met jeugdzorgpartner Parlan om problematiek op te vangen en daarmee te voorkomen. Maatwerk voor het kind. En: leerkrachten die niet alleen weten hoe ze rekenen en taal en de basisvakken doceren, maar ook verdiepende scholing hebben gehad in sociaal-emotionele pedagogische didactieken. Sterker nog: echt de wens hebben om er helemaal voor het kind te zijn. 'Je moet dat willen en kunnen,' zegt ondersteuningscoördinator Marijtje Noordeloos. 'Het is een vak.'

't Palet is van oudsher een sbo-school. Dat betekent dat het in de kern speciaal basisonderwijs geeft, gericht op kinderen met leer- en gedragsproblemen. 'Maar we vangen ook kinderen op met complexere problematiek, de zogeheten 'verbrede toelating,' vertelt Smit. 'Net als dat we nieuwkomersklassen hebben, voor kinderen die net Nederlands beginnen te leren. Dat werkt, omdat zij ook goed blijken te gedijen bij onze heldere verwachtingen en structuren.'

Kinderen die bijvoorbeeld weer net meer begeleiding nodig hebben, kunnen na gedegen onderzoek samen met de ouders en hulpverlening tijdelijk naar de zorgonderwijslocatie Leestensch Hof. Noordeloos: 'Daar doen we heel veel mee samen; een hele prettige samenwerking. Het fijne is dat we snel kunnen schakelen met elkaar.'

Smit: 'Dat is misschien wel de crux: dat je zorg niet laat escaleren, maar preventief handelt. Als je het met elkaar snel kunt opvangen, is er voor elk kind een plek.'

Scholen met lef

Tien kilometer verderop, in Hoorn, tref je IKEC de Zevensprong dat juist weer speciaal is opgericht voor sbo-kinderen en so-kinderen. So-onderwijs is net als sbo-onderwijs gericht op leerlingen met psychische problemen of gedragsproblemen, maar die mogelijk ook een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking hebben. Op het IKEC de Zevensprong zitten 447 kinderen in totaal. Ook weer helemaal vanuit de visie: wat werkt voor de doelgroep? Wat heeft het nodig? Hoe kan het kind tot leren komen?

In het kantoor van directeur Leen Koole staat een bibliotheek vol met titels als: *Omdenken voor kinderen* van Berthold Gunster, *Zullen we gewoon weer schooltje gaan spelen?* van Jacques Vriens, tot en met *Scholen met lef* van Dick den

Bakker. Maar we praten over de praktijk, letterlijk. 'Kijk, zegt hij en wijst vanuit zijn kantoor naar een enorm klimrek van hout, het ding misstaat niet in een pretpark. 'Eerst waren daar miljoenen grijze tegels, een duikelrekje, een wipje; en was geen uitdaging. Dat werkt niet voor onze kinderen,' zegt Koole resoluut. Hij liet er dit giga-toestel neerzetten met touwen, balken, ladders, net als op het plein achter de school. En wat gebeurde er? Koole: 'De kinderen moesten gaan overleggen. Want je hebt samen je evenwicht te zoeken op dit toestel. Het touw wiebelt, het is vreselijk spannend. Effect? De kinderen maken geen ruzie meer.' In een adem door: 'Kinderen komen hier binnen 's ochtends en moeten eerst even iets spannends meemaken voordat ze de klas ingaan. Stoom afblazen. Je de-escaleert op

deze manier gedrag en geeft ze een uitlaatklep. Rellen op een rek in plaats van ze direct te gijzelen aan een tafeltje.'

Wat kunnen we doen aan de omgeving om te zorgen dat kinderen optimaal tot bloei komt? Dat is inclusief denken, zo zie je op de scholen terug. Operationeel teamleider Eline Peen komt het kantoor van Koole binnenlopen. 'Eline, je komt precies op het juiste moment,' zegt Koole. De directeur begint te vertellen over een jongetje dat zo woedend was dat het meerdere keren het raam insloeg. 'Leerkrachten die geen speciale training hebben gehad, blijven maar tegen het kind praten. Maar dan wordt het hoofd van het kind alsmaar voller. Dat vergroot het zogeheten externaliserende gedrag. Ook wel: wanneer emoties op 'externe' wijze worden geuit, in de vorm van bijvoorbeeld woede-uitbarstingen, impulsief of agressief gedrag. Dus wat werkt wel? Wat Eline doet. Ze gaat even naast de leerling zitten en zegt: "Wanneer je straks rustig bent, kunnen we het er even over hebben." Ze ziet het kind en zal het niet loslaten. Dat is onze werkwijze. Je laat het kind nooit los. Ook al scheldt het je verrot. En dat kunnen ouders ook hè, we krijgen van alles en nog wat naar ons hoofd geslingerd. Maar we blijven in contact. Ik bel de volgende dag de ouder gewoon weer op.'

Het woord 'nabij' valt, zoals dat in alle gesprekken over inclusief onderwijs zal doen. Nabijheid van aandacht, expertise, kennis. In opvoeding. In hoe we met elkaar naar kinderen kijken en hoe we omgaan met elkaar. Peen: 'Niet alleen de kinderen hebben dat nodig. Ook de leerkrachten en het hele team eromheen. Om vanuit die nabijheid te sparren en soms ook te kaderen.'

Nabij. Koole haalt domein-assistent en pm'er Ori aan. 'Een man uit Israël die altijd op de kinderopvang heeft gewerkt. Ik word altijd zo blij van hem. Hoe hij met kinderen omgaat. Zo'n positieve uitstraling. Zegt een kind iets lelijks. Zegt Ori: "Ik schaam me ervoor dat jij dit zegt, want dat kan niet." Gaan de kinderen nadenken: waarom niet? "Want het is gewoon heel lelijk wat je zegt. Ik ga het je uitleggen. Wil je dat ik het

‘Wanneer diversiteit op school *de norm* is, wordt diversiteit in de maatschappij ook *meer geaccepteerd.*’

uitleg?" Hij doet dat op zo'n respectvolle manier. Dat hebben deze kinderen nodig. Alle kinderen.'

Vanuit positieve gedachten leren we kinderen gewenst gedrag. 'Je houdt je handen bij jezelf. Waarom knijp je hem of haar dan toch? Want de afspraak is, we houden de handen bij jezelf. Snap je? Ja, ik snap het.'

Het vraagt wat om het werk te doen. En zo ook van alle betrokkenen om de ambities waar te maken. Koole: 'Karin is heel goed in mensen wakker schudden. Het samenwerkingsverband heeft een h artstikke belangrijke rol. Dat is samenwerking met hoofdletters. Er is de afgelopen jaren iets gebeurd in die doorontwikkeling. Vroeger opereerden de scholen 'ieder voor zich'. Dat is nu niet meer. Natuurlijk is er nog gemorrel. Maar we morrelen, we gaan ertegenaan. Als we dit echt willen, inclusief onderwijs in 2035, dan hebben we dit met z'n allen op te pakken.'

Reguliere school met verbreed aanbod

We blijven in Hoorn. Maken een uitstapje naar het Copernicus SG, aldaar. De school staat bekend als 'streng en duidelijk,' zegt directeur Pol Hinke. Het

Copernicus is een reguliere middelbare school met zo'n 1150 leerlingen, voor mavo, havo en vwo, met mogelijkheden voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Hinke: 'Dyslecten mogen bijvoorbeeld langer over een toets doen. We bieden een weerbaarheidstraining aan voor diegenen die daar behoefte aan hebben. En we hebben een mentorprogramma voor mentaal welzijn, bedoeld voor alle kinderen van onze school.'

Daarbij faciliteren ze sinds 2018 de zogeheten Galileo-afdeling. Deze tot voor kort genoemde 'Special Class' richt zich op leerlingen met havo-vwo-niveau met kenmerken van autisme en internaliserende problematiek. Het doel van Galileo is om deze leerlingen op te vangen en hen zoveel mogelijk weer naar het reguliere onderwijs te begeleiden. Dezelfde lesstof wordt behandeld, maar dan met maximaal 16 leerlingen via extra heldere structuren. Zo hangen in het lokaal gele kaartjes op het bord 'Wat', 'Hoe', 'Wie', 'Waar', 'Wanneer' en 'Klaar' en zijn er koptelefoons aanwezig voor wanneer het leerlingen te druk wordt. Bianca Mul, mentor van deze groep: 'De kinderen weten waar ze aan toe zijn. Dat vinden ze prettig.'

‘Een *veilige* plek waar kinderen zich *thuis* voelen en waar ze *goed onderwijs* krijgen.’

De kinderen starten soms ook in de eerste klas van de Galileo-afdeling wanneer de overgang vanaf groep 8 naar de eerste gewoon nog te groot is. Aan het einde van het schooljaar kunnen ze dan vaak al doorstromen naar de reguliere klas. Soms nog met wat extra ondersteuning, vertelt Hinke. 'Maar dan kunnen ze wel meedoen met de andere kinderen in hun buurt en hoeven ze niet met een busje de dijk over naar een speciale school in Lelystad.'

Ook vertelt de directeur over een slechtiende jongen die afgelopen jaar via extra grote beeldschermen zijn diploma op het Copernicus haalde. Zo zijn er verschillende voorbeelden in ontwikkeling te noemen waarmee de school wil bijdragen aan passend en inclusief onderwijs. Hij is optimistisch over de bereidheid van samenwerken in de regio ('We zijn er wel gepassioneerd over durf ik te zeggen') en onderstreept de noodzaak van de opdracht.

Maar Hinke benoemt ook de complexiteit. Want heel veel expertise inkopen kost nou eenmaal wat, en het is niet dat er ineens meer geld van het rijk naar de uitgesproken ambitie gaat, belicht de directeur. 'Stel je die ambitie vast, dan verwacht je ook boter bij de vis. Heel praktisch: hoe ga je er nou voor zorgen dat je alle leerlingen bedient? Denk aan een druktemakertje in de klas dat veel extra begeleiding vraagt,' zegt de directeur. 'Maar de andere leerlingen hebben net zoveel recht op de aandacht van de onderwijzer. Dat zijn allemaal vragen waar je als docent en als school over moet nadenken. Die ruimte zal je moeten hebben, en dus ook de middelen. In West-Friesland gaan we

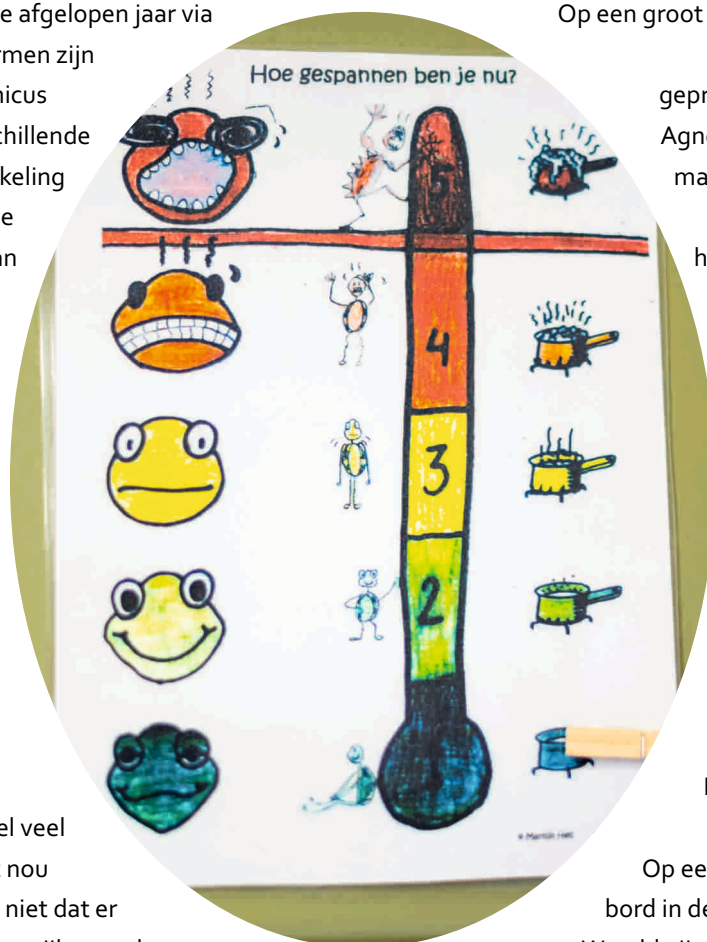
ervoor. Of het gaat slagen hangt ervan af of we daar ook landelijk voor gaan staan.'

It takes an airfryer

Een vergelijkbare school met extra aanbod voor kinderen naast het reguliere, maar dan voor het basisonderwijs, is Wereldwijzer in Hoorn. Bij aankomst zit het hele team van de school aan lange tafels rondom gefrituurde hapjes. Ze hebben een nieuwe airfryer en dat wordt gevierd.

Op een groot diascherm staat een plaatje van het ding geprojecteerd. Directeur Agnes van der Neut: 'We maken er een grap van, maar het is eigenlijk heel symbolisch als je het hebt over inclusief onderwijs. Dat vergt namelijk samenwerking van zoveel verschillende partijen. Daarvoor is het essentieel dat je als team elkaar veel spreekt, niet alleen formeel, maar ook informeel. Deze borrel doen we zeker maandelijks.'

Op een enorm horizontaal bord in de leerkrachtenkamer van Wereldwijzer hangt de planning voor het komende jaar. Rekenen, taal en inclusie staan er als de drie belangrijkste pijlers in chocoladeletters op. Onderdeel van dat laatste is bijvoorbeeld het traject Samen van Start en de pilot Inclusief die Wereldwijzer sinds het begin van dit kalenderjaar met de basisschool KlimOp in Hoorn draait. In de wandelgangen wordt Wereldwijzer daarom ook wel 'arrangementschool' genoemd, maar van die naam wil de directeur weinig hebben. Ze zou het liefst uiteindelijk helemaal geen bordje meer op

haar school hebben dat aangeeft dat haar school 'speciaal' of 'inclusief' is. Van der Neut: 'Dan is inclusief gewoon het nieuwe normaal. Dan heb je er geen term meer voor nodig.'

Tot die tijd gebruikt ze het begrip nog om te streven naar de nieuwe werkelijkheid. Het samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland heeft ervoor gezorgd dat er wat extra geld de school inkomt om inclusief onderwijs te kunnen realiseren. Van der Neut: 'Bijvoorbeeld om een orthopedagoog te verbinden aan onze school. Of Denise, onze inclusiespecialist. Anders zou een kind in de regio die behoefte heeft aan extra ondersteuning naar bijvoorbeeld het IKEC van Leen gaan, maar de pilot is erop gericht om kinderen breder op te vangen, ook op regulier onderwijs.'

We hebben nu een jongetje met een tlv in groep 3 zitten, vertelt de directeur. 'Dat was een thuiszitter, een kindje met autisme. Die zit nu sinds de zomervakantie hier. Het gaat eigenlijk heel erg goed.' De Wereldwijzer kan nog niet ieder kind aannemen. Van der Neut: 'Je wilt niet een klas met enkel kinderen die normaal naar het IKEC zouden gaan. Gewoonweg omdat wij die expertise niet in huis hebben. Maar het doel is wel om de bandbreedte steeds verder op te rekken.'

Samen met het samenwerkingsverband kijken de directeuren van Wereldwijzer en KlimOp naar: 'Waar past dit kind? Wat kunnen de leerkrachten aan? Op welke expertise moet worden ingezet? Welke kinderen kunnen waar worden opgevangen?' Net zoals het samenwerkingsverband dat met de besturen bespreekt, is daar ook overleg over met de schooldirecteuren.

De koppen bij elkaar steken om te leren van elkaar. En om de ambities waar te maken. Dat is wat gebeurt in de regio. En dus doet ze dat ook met haar hechte groep aan leerkrachten, onderstreept ze. De directeur zegt dat ze met haar neus in de boter is gevallen. Daarom gaat het zo goed op school. Ze is dan een school in een zogenaamde 'achterstandswijk', wat zou kunnen impliceren dat kinderen een leerachterstand oplopen vanwege sociaaleconomische factoren.

Maar het tegendeel is waar: haar leerlingen hebben al sinds meerdere jaren op rij de hoogste eindtoetsen van de regio, zegt Van der Neut. 'En waar ligt dat nou aan? Inclusie staat voor mij voor bouwen aan een gemeenschap. En dat begint bij een school. Bij je team. Vanuit die basis kun je goed onderwijs bieden.' De 'gezonde' frituur is de investering wel waard.

Wat is inclusief?

We spreken tot slot directeur Mark Leek van VSO De Spinaker in Hoorn. Hij uit zijn zorgen. Want zijn speciale school groeit, wordt niet kleiner. En dat zou je niet moeten willen, kijkend naar de ambitie om te streven naar inclusief onderwijs, zegt Leek. Groeit de problematiek, of ligt het aan een andere factor? In tweede instantie vertelt hij dat hij sinds vier jaar directeur is van De Spinaker, en daarmee de zevende was op rij in zeven jaar tijd. Nu gaat het goed op De Spinaker en gaan leerlingen ook naar zijn school, 'thuisnabij', in plaats van verder weg naar Lelystad. Kan de toename ook niet gewoon vanwege positieve factoren te verklaren zijn?

Welke ontwikkelingen zijn gaande op zijn school, als je het hebt over inclusief onderwijs? De directeur vertelt dat hij zich samen met school d'Ampte, een van de reguliere vmbo-scholen in Hoorn, aan het oriënteren is op een samenwerking. Het doel is dat leerlingen dan vakken op elkaars scholen kunnen volgen als dat passender voor ze is, denk aan een uitwisseling van avo- en praktijkonderwijs. Maar Leek geeft aan dat hij op het moment vooral zijn handen vol heeft aan leerlingen zo goed mogelijk opvangen en gewoon een sterke vso-school zijn.

Vraag je door, vindt Leek dat De Spinaker eigenlijk al een inclusieve school is. Hij noemt zijn school ook een 'reguliere vso-school'. 'Ik heb maximaal 14 leerlingen in een klas die in problematiek behoorlijk van elkaar verschillen.' Twee van zijn nu 179 leerlingen doen een 'symbiose', ze wennen een paar uurtjes per week op een reguliere school. 'Dat zijn er vooralsnog niet veel. We willen ook voorzichtig met onze

leerlingen zijn. Ze hebben vaak al een geschiedenis achter de rug van scholen wisselen. Je wilt het vooral stabiel houden voor ze. Dus: wat is passend?'

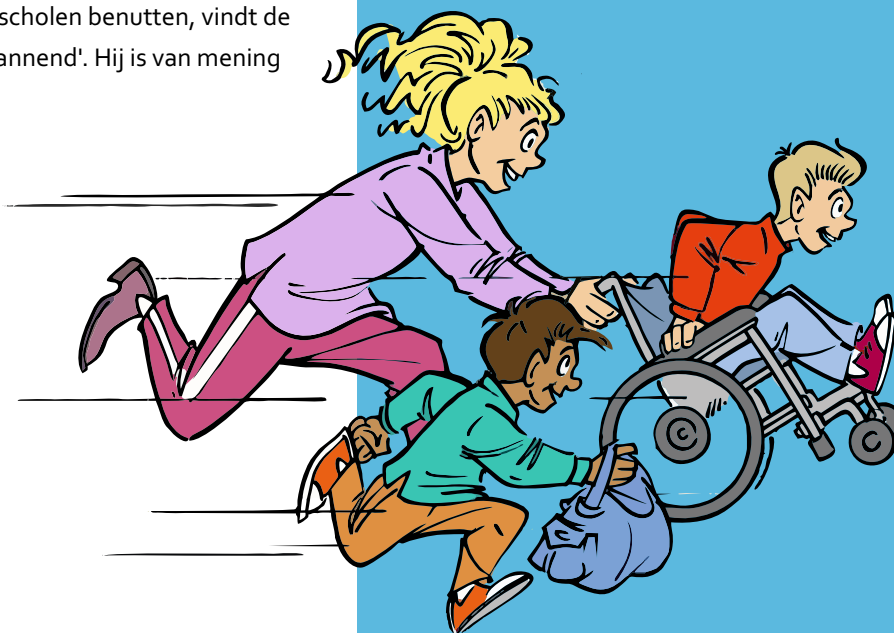
De directeur geeft een voorbeeld van twee BN'ers die tijdens de opening van zijn nieuwe schoolpand een verhaal hielden over dat ze op De Spinaker de basis vonden die hen had gebracht waar ze nu zijn. De een werkt nu in de gehandicaptenzorg met demente bejaarden. De ander als bedrijfsleider van een kringloopwinkel. De directeur vraagt zich af: kan de route van onderwijs niet ook gewoon exclusief zijn, om daarna alsnog onderdeel uit te maken van de maatschappij? Inclusief dus? 'Welk label we er ook aan hangen: de basis moet vooral een veilige plek zijn waar kinderen zich thuis voelen en waar ze goed onderwijs krijgen.'

Ik snap dat stipje op de horizon van 2035 wel, mijn school is heel duur, zegt de directeur tot slot. Vaak gaat het ook gewoon domweg om geld waarom keuzes wel of niet gemaakt worden. 'Ik ben niet tegen inclusief onderwijs. Als het succesvol is voor een kind om deel te nemen aan een reguliere school met verbreed aanbod, moet je dat doen. Fantastisch. Dan moet je leerlingen in de positie brengen waarin ze onderdeel kunnen zijn van wat wij in Nederland "normaal" vinden. Maar die route is op dit moment in transitie.'

De ontwikkeling van reguliere scholen die kennis van speciale scholen benutten, vindt de directeur 'hartstikke spannend'. Hij is van mening

dat die route moet worden gevolgd. 'Mijn droom is natuurlijk dat mijn school overbodig is en inclusie een feit is. Maar alleen als het echt ten gunste komt van het kind. Dat mag de enige reden zijn.'

‘Inclusie staat voor
mij voor bouwen aan
een gemeenschap.
En dat begint
bij *een school.*
Bij *je team.*
Vanuit die basis kun
je *goed onderwijs*
bieden.’

'Het valt me op dat in alle overleggen over passend en inclusief onderwijs een *goede sfeer* heerst.

Een goede sfeer loont om *verder* te komen.'

Het OOGO-overleg
v.l.n.r. René Assendelft,
Gerben Gringhuis,
Philippe van Ham, Karin Aarden,
Jan van Berkum en Eugène Kramer

*'Zorg dat er veel
te vieren blijft'*

WAT VINDEN DE WETHOUDERS?

Beleid wordt steeds meer ingericht op passend en inclusief onderwijs. De aandacht van bestuurders daarvoor is in een stroomversnelling gekomen. De neuzen om het met elkaar in West-Friesland te fixen staan inmiddels echt wel dezelfde kant op. Dit zeggen de wethouders René Assendelft, Gerben Gringhuis en Philippe van Ham van respectievelijk Hoorn, Medemblik en Stede Broec.

'In het begin was er koudwatervrees bij de verschillende partijen,' zegt Assendelft. 'Toen waren intenties overwoekerd door vragen als "maar hoe moet dat dan? Kan het wel? Hebben we daar mensen voor?" Niet gek ook, want we hadden met een cultuuromslag te maken en we zijn in transitie. Dat vroeg ook om een lange adem.' Die mentaliteit van 'beren op de weg zien' is aan het verdwijnen, zegt de wethouder van Hoorn. 'Je merkt dat er inclusiever wordt gedacht, al in een eerder stadium. En dat is nodig, want er dreigen – zoals helaas overal in Nederland – tekorten in jeugdzorgbudgetten en kinderen mogen daar niet de dupe van worden.'

'Het was politiek een heel gesteggel, maar volgend jaar opent IKEC de Zevensprong in Hoorn zijn deuren. En dat is een mijlpaal,' gaat hij verder. 'Zorg brengen naar de kinderen, in plaats van kinderen naar de zorg. Dat moet het doel zijn. We kunnen die werkwijze nog meer integreren in ons beleid: dat we in de ontwerpfase van huisvestigingsplannen rekening houden met bouw voor zorg, als toevoeging van het onderwijs.'

De wethouders noemen ook de oza-trajecten als voorbeeld van waardevolle ontwikkelingen in West-Friesland. Deze verschillende trajecten, gestart in 2020, richten zich op basisschool- en voortgezet onderwijsleerlingen die dreigen uit te vallen en via dagbesteding weer richting school begeleid worden. Op VSO De Spinaker stroomden zeven van de acht kinderen die in een oza-traject waren begonnen, onlangs weer terug naar regulier onderwijs.

De bestuurders vertellen daarnaast over de Galileo-afdeling en BKa-klas, waardoor het aanbod van onderwijs voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben in de regio vergroot is. En ze merken de constructieve samenwerking op tussen de besturen in West-Friesland.

Gringhuis: 'Het valt me op dat in alle overleggen over passend en inclusief onderwijs een goede sfeer heerst. Een goede sfeer loont: wanneer er gezamenlijke besluiten tussen gemeenten moeten worden genomen, kan er stevig over de inhoud worden gediscussieerd. Maar nooit hoeft het stuk terug naar de tekentafel.' De wethouder van Medemblik is voorzitter van het 'oogo' in de regio, een belangrijk overleg tussen het samenwerkingsverband, wethouders en andere betrokken partijen op het gebied van passend en inclusief onderwijs. Hij kent het klappen van de zweep.

'Niet alleen voor het kind is passend en inclusief onderwijs beter,' zegt wethouder Philippe van Ham. 'Ook voorkomen we daarmee kosten. Dergelijke klassen, fusies, en ontwikkelingen om inclusie mogelijk te maken, vragen dan wel om een fikse investering van gemeenten, scholen en samenwerkingsverbanden. Maar denk aan de kosten voor de samenleving wanneer kinderen in eerstelijnszorg, tweedelijnszorg terechtkomen.'

De wethouder van Stede Broec uit daarbij zijn grote wens: dat Den Haag op bezoek komt in West-Friesland, zodat ministers met eigen ogen kunnen zien wat hier gebeurt. Want, zeggen de wethouders, misschien zijn we eigenlijk al verder dan we denken, maar vieren we die successen niet altijd. Dat wel doen vinden ze een goed idee. Van Ham: 'Hopelijk kunnen we in de toekomst daarmee doorgaan. Opdat niet wordt afgeschaald wat de afgelopen jaren juist met zoveel inspanning is opgebouwd.'

20 POST-ITS VOOR MEER INCLUSIE

INSPIRATIE | Is Lutjebroek niet die naam als metafoor voor een gehucht ver weg, zonder 'enig belang'? Maar het dorpje bestaat wel degelijk en wel in West-Friesland. Wat nou als je je realiseert dat wat ver weg lijkt, dichtbij is en verweven met de werkelijkheid in jouw achtertuin? Uitspraken over inclusief samenwerken gehoord in West-Friesland, samengevat in 20 post-its.

Wees nieuwsgierig

'Samenwerken begint bij nieuwsgierigheid naar de ander, en dus naar elkaars vakgebied. Zodat je samen stappen kan zetten die bij kinderen en jongeren aansluiten.'

Verplaats je in de ander

'Ubuntu betekent: "Ik ben omdat wij zijn." Dat gaat over: hoe kan ik die ander nog meer begrijpen? Dat is voor mij inclusief samenwerken.'

Doe het echt samen

'Het onderwijs redt het niet meer alleen. De zorgverlening redt het niet meer alleen. Het vraagt om puzzelen van alle partijen om het juiste voor kinderen te doen. Samen puzzelen maakt het hele verschil.'

Maak het bestuurlijk mogelijk

'Bottom-up besturen, in plaats van top-down. Dat helpt bij integraal samenwerken.'

Zorg voor verschillend geluid

'Breng kinderboeken op de markt waarin alle kinderen zich herkennen, om verschillende perspectieven vanaf kinds af aan de ruimte te geven.'

Gun elkaar wat

'Samenwerken staat of valt bij elkaar wat gunnen. Dat betekent dat je samen de successen viert, maar er ook voor elkaar bent als het even moeilijk is.'

Focus

'Als er een geldtekort is, wordt het al snel moeilijk. Maar dan juist is het des te belangrijker om je af te vragen: waar gaat het nu over? We hebben die leerlingen op te vangen, dát is ons gezamenlijke belang.'

Houd het eenvoudig

'Wat heeft een kind nodig? Niet een complexe, maar een hele eenvoudige wereld. Waar het gezien wordt en krijgt wat het nodig heeft.'

Wees eerlijk

'Het is belangrijk om eerlijk te zijn. Is het economisch rendabeler om bepaalde keuzes te maken, of heeft het kind daar baat bij? Want daar zou het om moeten gaan.'

Pas de omgeving aan

'Laten we ook kijken hoe we kunnen zorgen voor een passender omgeving, zoals een betere akoestiek in de school. Interventies op dat vlak komen alle kinderen ten goede.'

Omarm verschillen

'We hebben te accepteren dat we niet allemaal hetzelfde leerproces doorlopen. Dat er verschillen zijn.'

Speel! Speel meer

'Het schoolsysteem is heel erg gericht op cognitie en prestatie. Hebben kinderen nog wel de tijd en ruimte om kinderen te zijn? Al spelend leren we juist om een completer mens te zijn. Is het inclusief onderwijs daar niet om te doen?'

Doe wat je zegt

'Je gaat niet nadat je al je woord hebt gegeven nog bakkeleien over wat je verloren of gewonnen hebt. You lose some, you win some. Ben je bereid om je woord te geven en je daden daarmee te laten congrueren?'

Vraag het henzelf

'Wil je werkelijk weten wat passend is voor kinderen? Vraag het aan kinderen.'

Draag het samen

'Het maatschappelijk probleem mag niet louter worden neergelegd bij de scholen. De focus thuis zou ook op het kind moeten liggen. Kinderen groot brengen gaat niet vanzelf. Gedrag moet je leren. Goed voorbeeld doet volgen.'

Wees eigenwijs

'We regelen Nederland stuk. Zeker in het onderwijs en in de zorgsector worden we overvoerd door regels. Kinderen hebben het nodig dat we tegen heilige huisjes schoppen.'

Organiseer integraal

'Geef ons de ruimte om het geld daaraan te mogen uitgeven waar dat het hardste nodig is. Niet meer verkokerd maar integraal financieren. Dan kunnen we onderwijs en de zorg rond het gezin veel makkelijker organiseren.'

Durf ook los te laten

'Als we het systeem overvoeren, hoe inclusief kunnen we dan eigenlijk zijn? Als je naar nieuwe vormen van onderwijs gaat, moet je ook iets ouds durven loslaten.'

Handel vanuit kennis

'We hebben continuïteit van rijksbeleid nodig om de opdracht te laten lukken. En een visie gestoeld op kennis over wat werkt. Vanuit die inspiratie komen we verder.'

En ... actie!

'Met elkaar in gesprek blijven is onontbeerlijk. We hebben elkaars taal te leren spreken. En: aan de bak te gaan. Niet lullen, maar poetsen.'

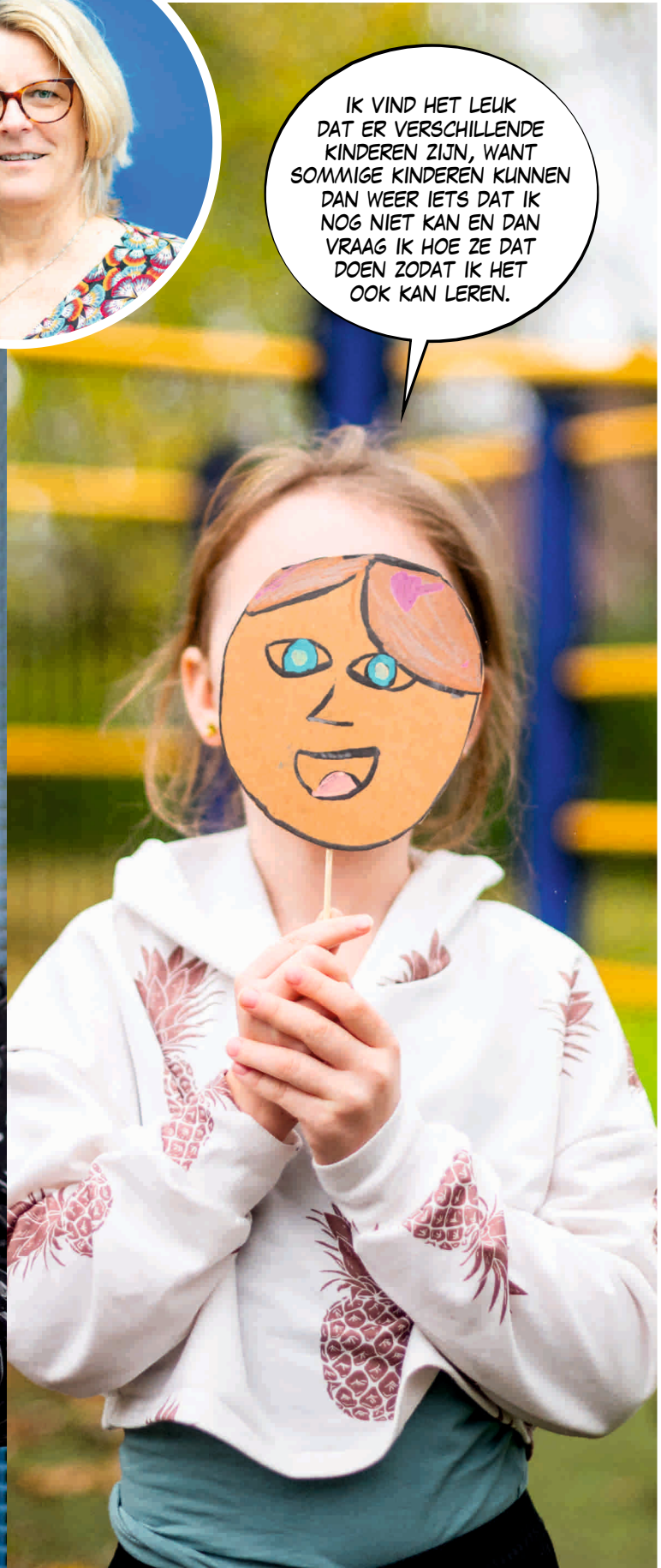
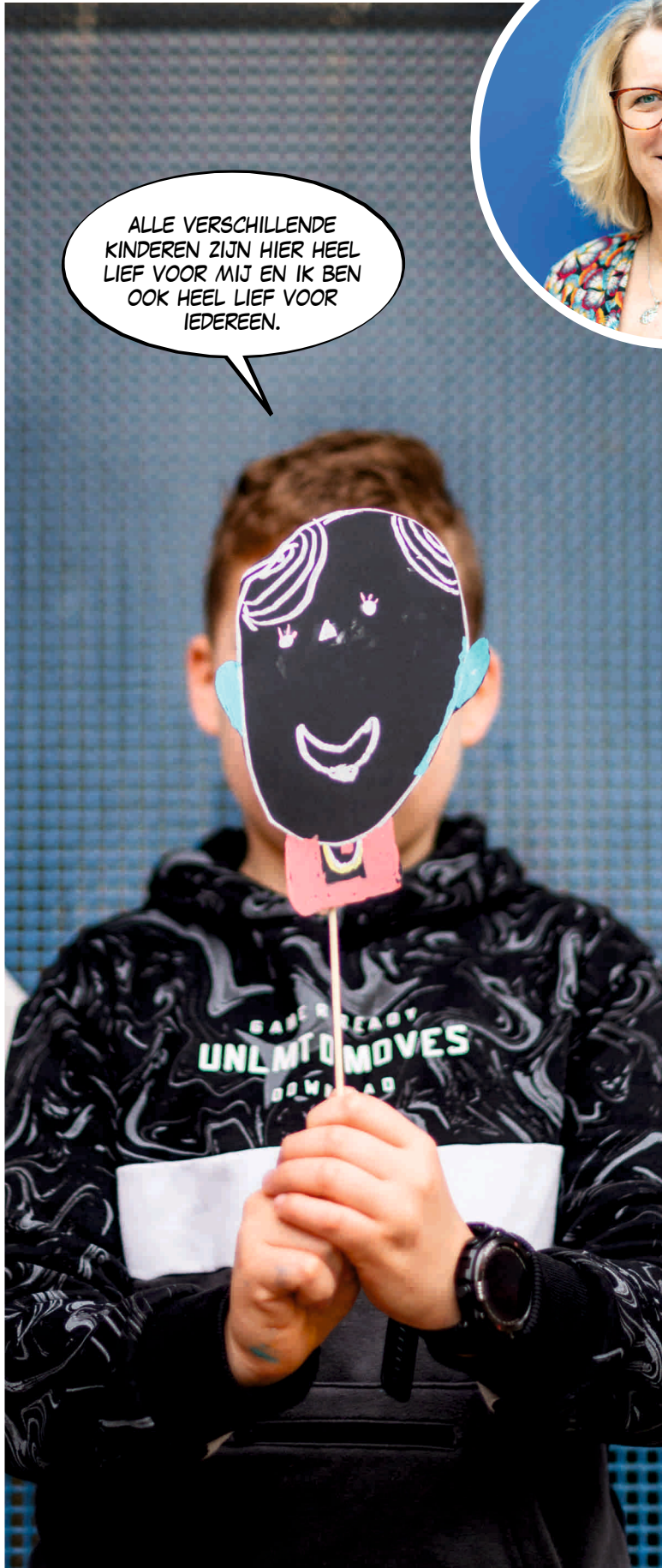
'Hoe goed je ook je best doet als *leerkracht*,
kinderen leren het meest van *een ander kind*.'

Agnes van der Neut

ALLE VERSCHILLENDE
KINDEREN ZIJN HIER HEEL
LIEF VOOR MIJ EN IK BEN
OOK HEEL LIEF VOOR
IEDEREEN.

IK VIND HET LEUK
DAT ER VERSCHILLENDE
KINDEREN ZIJN, WANT
SOMMIGE KINDEREN KUNNEN
DAN WEER IETS DAT IK
NOG NIET KAN EN DAN
VRAAG IK HOE ZE DAT
DOEN ZODAT IK HET
OOK KAN LEREN.

Samen zorgen voor zachte overgangen

Samen van Start is een in 2020 ontwikkeld project om Hoornse kinderen vanaf twee jaar met risico op onderwijsachterstanden een goede start te geven en te zorgen voor een geïntegreerde overgang tussen kinderopvang en onderwijs. Marja van Schagen, directeur Kwaliteit Opleiden en Ontwikkelen van de SCIO groep: 'Je hoort in de wandelgangen: "Dit gun je elke school."

De SCIO groep faciliteert opvang en onderwijs in West-Friesland voor kinderen van 0-13 jaar. Met 40 locaties en 700 medewerkers heeft het zicht op tendensen in het veld van het jonge kind. 'Het viel ons enerzijds op dat veel kinderen pas met vier jaar het onderwijs instroomden en daarvoor nog geen voorschoolse voorziening hadden gehad. Dan is de overgang van thuis naar de kleuters erg groot,' zegt Van Schagen. 'Anderzijds hadden peuters en kleuters nauwelijks contact met elkaar in de voorzieningen zoals die er waren. Peuters ervoeren een harde "knip"; ze moesten opnieuw enorm wennen in de kleutergroep.' Als derde component, ook als je de literatuur erop nasloeg, ontbraken de ouders in de werkwijze, vertelt de directeur. 'Genoeg aanleidingen om te zeggen: hier moeten we wat mee.'

Samen met stichting Penta, de bibliotheek Hoorn, de welzijnsorganisatie Netwerk en de gemeente Hoorn ontwikkelde de SCIO Groep daartoe 'Samen van Start.' Om samen te zorgen voor zachte overgangen, waardoor kinderen onder andere meer beslagen ten ijs kunnen starten in groep 3. Het project is de afgelopen jaren uitgerold op 9 basisscholen in Hoorn. Bedoeld om kansen in de samenleving gelijkjer te maken en dus onderwijs passender, zegt Van Schagen.

Agnes van der Neut, directeur van Wereldwijzer, een van de basisscholen waar het project nu sinds twee jaar loopt, vertelt vol enthousiasme over het project. Peuters draaien op Wereldwijzer onder begeleiding van een pm'er iedere dag met de kleuters mee. En de oudere kinderen, uit groep 3, worden ook bij de kleuters betrokken en spelen tegelijkertijd met hen op het speelleerplein. 'Hoe goed je ook je best doet als leerkracht, kinderen leren het meest van een ander kind,' zegt Van der Neut. 'De "trekkracht" van oudere kinderen werkt stimulerend voor de jongere garde. Kinderen uit groep drie kunnen zich tegelijkertijd nog blijven laven aan het spelen met de jonkies.'

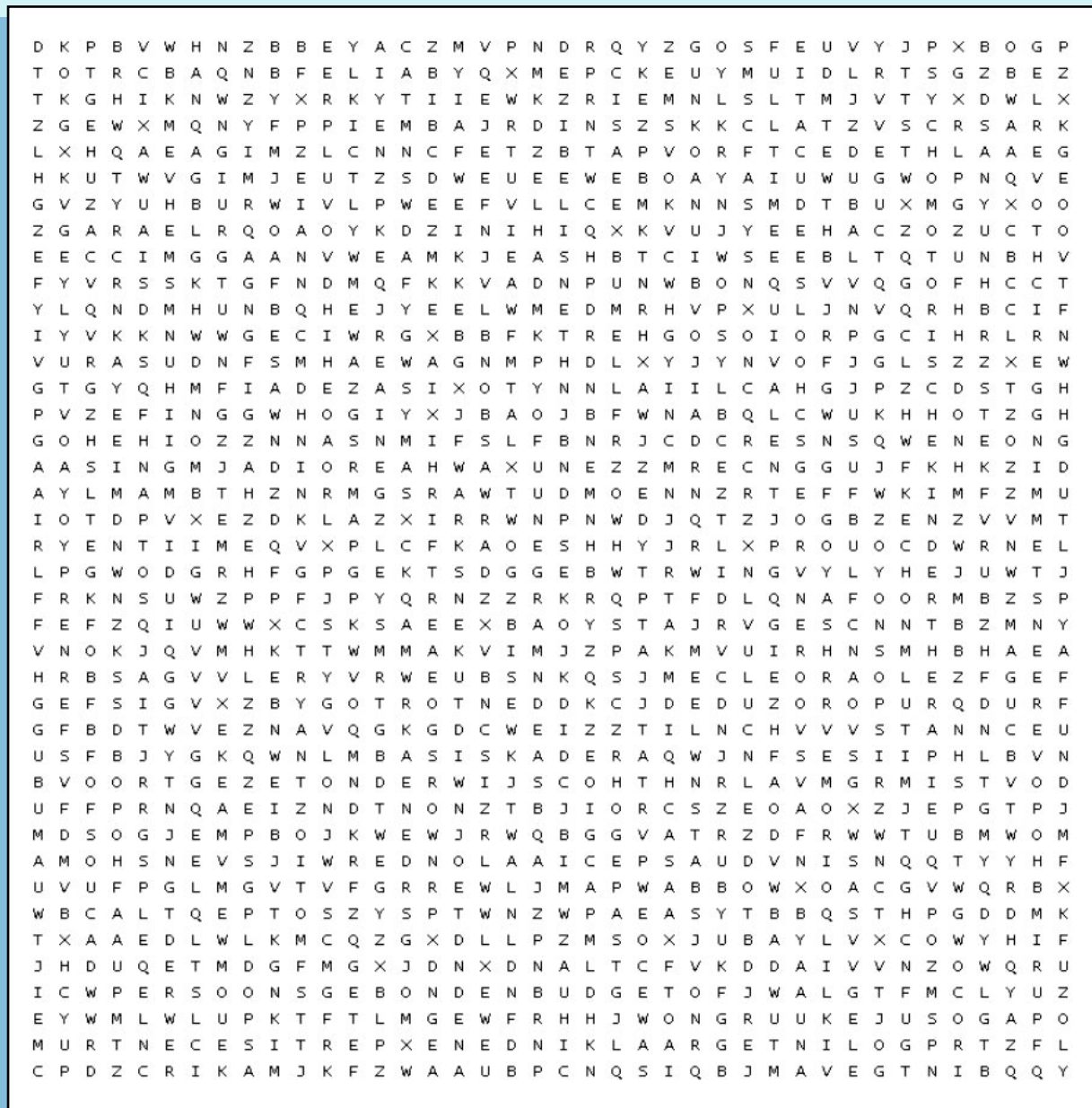
Daarbij functioneert een ouderbegeleider tussen de school en de ouder als een spin in het web. 'Een gouden greep,' zegt Van der Neut. De begeleider investeert in de relatie met de ouders en weet zo beter wat hen bezighoudt, vertelt Van Schagen. 'Zo kunnen we beter en met compassie inschatten wat een ouder kan betekenen voor het kind.' Ze geeft een alleenstaande moeder met vier kinderen als voorbeeld. Zij heeft soms wel wat anders aan haar hoofd dan voorlezen aan haar kind. 'In plaats van haar louter te wijzen op hoe belangrijk het is om je kind voor te lezen, kunnen we met elkaar kijken naar wat wél kan. En voor het kind is het goed dat thuis en het kindcentrum bij elkaar betrokken zijn.'

Op alle manieren is het project een kruisbestuiving: buurtmoeders zijn betrokken bij Samen van Start om weer een brug te kunnen slaan naar de wijk. Zij staan bijvoorbeeld bij de lokale supermarkt en spreken andere moeders aan die met een kindje lopen, maar het nog niet naar een peutergroep brengen. "Weet je al van deze voorziening? Die is er ook voor jou en je kind." De gemeenschap is op deze manier enorm betrokken bij elkaar, zeggen de directeurs.

Onderzoeksbureau Sardes monitort en meet de resultaten van het project. Over inclusie gesproken: de meerwaarde valt op wanneer kinderen van verschillende leeftijdsgroepen, ouders en professionals elkaar werkelijk tegenkomen en samenwerken. Van der Neut over de kinderen op haar school: 'Eerst was er een "knip" in aansluiting tussen de peuters, de kleuters en groep 3. Je ziet nu: de knip is eruit.'

Woordzoeker

Vind de betekenis van gebruikte afko's in dit magazine.
Uhm, van wat?

Algemeen vormend onderwijs
basiskader A
bekende Nederlander
fulltime equivalent
geestelijke gezondheidszorg
Integraal-Kind en Expertise Centrum
onderwijs-zorgarrangement

op overeenstemming gericht overleg
pedagogisch medewerker
persoonsgebonden budget
primair onderwijs
psychomotorische kindtherapie
speciaal basisonderwijs
speciaal onderwijs

toelaatbaarheidsverklaring
voor en vroegschoolse educatie
voortgezet speciaal onderwijs
voortgezet onderwijs
Weer Samen Naar School

Op pagina 42 vind je de oplossing van de woordzoeker, en de afkortingen gekoppeld aan de betekenis.

Ook de paarden doen mee

REPORTAGE | Op bezoek bij zorg-onderwijsboerderij Leestensch Hof en in gesprek met zorgpartners in de regio. Een impressie.

Ga je op bezoek bij zorgboerderij Leestensch Hof, vergis je dan niet met het adres: De Pijp. Ga dus niet naar de drukke stadswijk van Amsterdam, maar weet dat je, wanneer je vooral weilanden, akkers en boompjes aan de horizon ziet, goed zit. De zon breekt door het nog waterige wolkenpak heen, een vrouw loopt al zwaaiend het erf op, we zijn even helemaal weg uit de drukke stad. Paarden, pony's, konijntjes, katten, hangmatten, een voetbalveld, schommels en een garagepark aan skelters: welkom op *Leestensch Hof*.

Hoe zou het zijn om hier les te krijgen, omringd met de weidsheid van het uitzicht, dieren op het erf, de kleine groepjes waarin het onderwijs gegeven wordt? Want dat is wat hier gebeurt. Dit is een boerderij in de regio waar kinderen bij wie het gewoon even niet meer lukt om mee te draaien op regulier of speciaal onderwijs, een plek hebben. Om weer zelfvertrouwen te krijgen, en zo stapsgewijs, ook weer te kunnen leren. De kinderen krijgen ontwikkelingsprogramma's

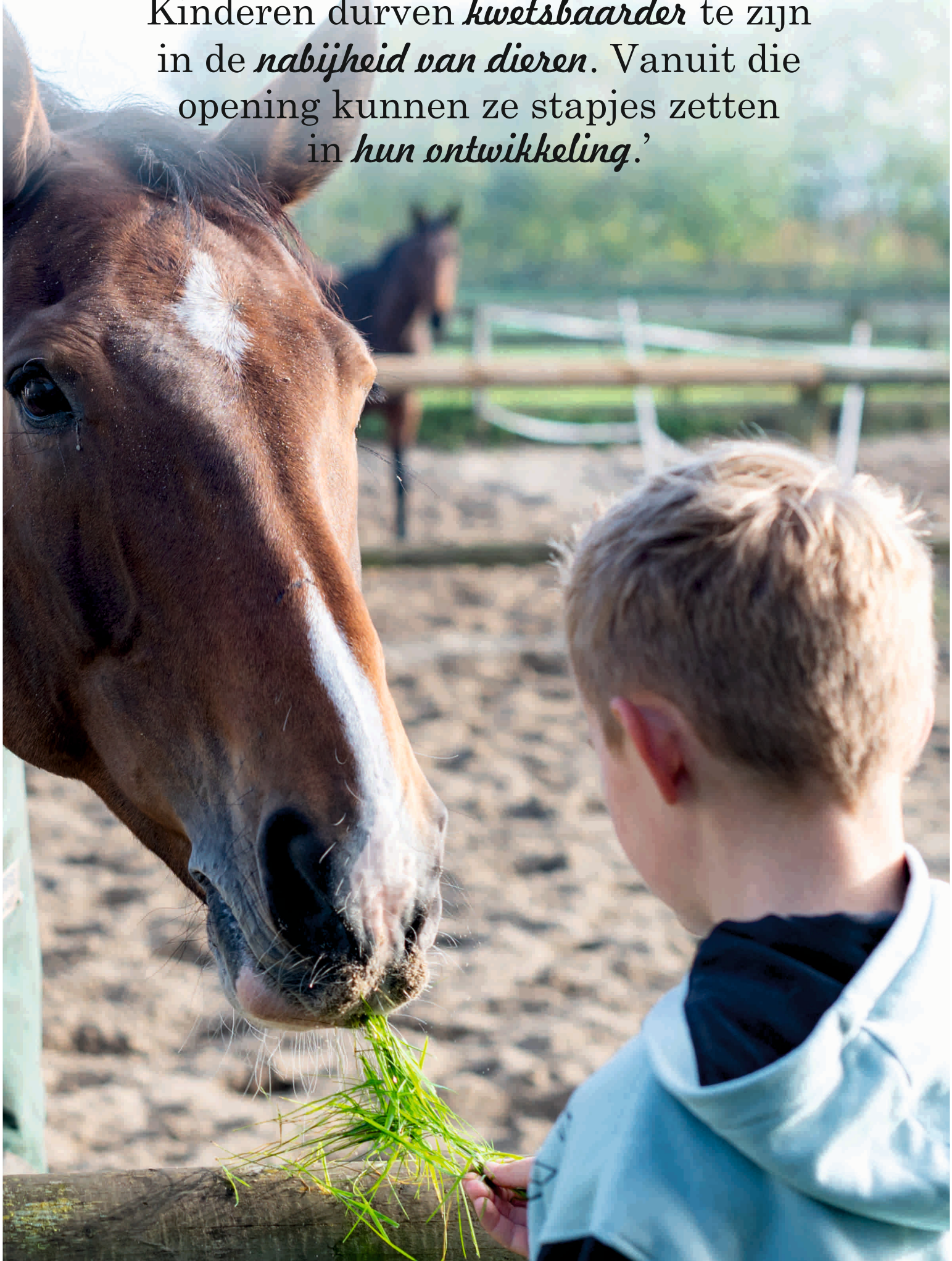
compleet op hen afgestemd, van onderwijs- en zorgspecialisten, gedragswetenschappers en jeugdhulppartners, en dat vanuit ecologische pedagogiek: om tot leren te kunnen komen heeft een kind een goede interactie met de omgeving nodig. En die omgeving is op deze zorgonderwijsboerderij niet te missen.

Er staat een jong meisje in de wei, bij een paard. Op de picknicktafel ernaast zit haar begeleider. Marleen Smeltink, de vrouw die ons zwaaiend ontving op het erf en zorgcoördinator en vast aanspreekpunt is van deze plek in Wervershoof, leidt ons rond. Ze fluistert dat toen het meisje arriveerde, niets meer at, niets meer zei. Na drie maanden op Leestensch Hof begon ze voorzichtig met de pony te praten en inmiddels doet ze weer mee met de les. Smeltink: 'Kinderen durven kwetsbaarder te zijn in de nabijheid van dieren. Vanuit die opening kunnen ze stapjes zetten in hun ontwikkeling.'

Dieren zijn dan ook zijn volwaardig onderdeel van het programma op de boerderij. Er lopen talloze poezen op het erf. Als een kind

‘Kinderen durven *kwetsbaarder* te zijn
in de *nabijheid van dieren*. Vanuit die
opening kunnen ze stapjes zetten
in *hun ontwikkeling*.’

daardoor beter kan opletten, mag de poes tijdens de les op schoot. Knuffelen helpt. Een jongetje loopt tussen zijn leermomenten door even naar zijn lievelingspaard in de wei. Dat doet hij vaker, vertelt Smeltink. 'Het geeft hem de ontspanning en veiligheid om vervolgens weer verder te kunnen.'

Kinderen die op Leestensch Hof komen, hebben vaak een faalervaring gehad, zegt de zorgcoördinator. 'Op een andere school is het dan even helemaal misgegaan voor ze. Scholen doen heel erg hun best om dat te voorkomen, maar onderaan de streep blijft het een faal-ervaring voor het kind. Wij hebben daarom heel zorgvuldig en stapsgewijs dat vertrouwen in henzelf te helpen herstellen.'

'Ik kan zelf beginnen'

We lopen de boerderij in. De meeste kinderen treffen we binnen, want het is lunchtijd. De oudere kinderen (tot en met ongeveer 18 jaar ongeveer) eten in de kantine, een schuur met een groot kookeiland, en de jongsten bakken onder begeleiding van de leerkracht pizza's. 'Kinderen leren hier ook van andere activiteiten dan enkel in de schoolbanken zitten,' zegt Smeltink. 'Voor samen pizza bakken heb je heel wat vaardigheden in te zetten.'

Zo ook hangen er op een whiteboard achter elke naam van de leerling pictogrammen van voorspelbare taakjes die voor deze afwisseling in het onderwijsprogramma zorgen. Van konijnen en koeien borstelen, de schapen hooi en brok voeren, de stal uitmesten, trampoline springen tot en met 'poep scheppen pony's'. Alles is afgestemd op de draagkracht en ontwikkelingsmogelijkheden van het kind en daarmee een passende uitdaging.

In de klas zijn de kasten met speelgoed bijvoorbeeld in verschillende kleuren onderverdeeld; elke kleur staat voor een ander ontwikkelingsgebied zoals motoriek en samenspel. Het doel is dat de kinderen zo leren oefenen met het variëren in het nemen van regie. De leerkracht in de klas licht toe: 'Kinderen

hebben behoefte aan ontwikkeling en controle om te overleven. Vaak hebben ze wanneer ze hier komen de neiging om teveel controle uit te oefenen. Hier kunnen ze leren hoe ze in een veilige setting ook de controle mogen en kunnen loslaten. Het hangt van het kind af, wat het nodig heeft. Alles is maatwerk.'

Een jongetje laat bijvoorbeeld zijn houten 'leerstokjes' zien. 'Ik kan zelf beginnen', 'Ik kan rustig blijven', 'Ik zit op een stoel', staat er op de verschillende houtjes te lezen. Voor deze jongen heeft de leerkracht zijn stapjes heel inzichtelijk en visueel gemaakt. Hij krijgt een stokje aangereikt wanneer een van de doelen gelukt is. Het jongetje speelde kort daarvoor nog het spelletje galgje met de kinderen uit zijn klas. De klas is klein, op een hand te tellen. Het jongetje laat voorzichtig het woord op een blaadje zien dat hij met zijn klasgenootje had bedacht, zonder dat de andere kinderen kunnen meekijken. Ze moeten het nog raden. 'Phasmophobia.' Niet alleen een moeilijk woord, ook de naam van een online videogame. Het jongetje, inmiddels naast het tafeltje waar zijn stokjes op liggen, zegt: 'Ik wil weer naar school.' Hij weet precies welke stapjes hij heeft te zetten om daar te komen.

Want dat is het doel: dat kinderen hun weg naar een schoolgebouw weer weten te maken. Ze leren gefaseerd schoolse vaardigheden om zo in te kunnen stromen wanneer hun moment daar is. Ze kunnen op Leestensch Hof een dag komen (dagbesteding), ze kunnen er volledige zorg/onderwijsprogramma's volgen en ze kunnen er op indicatie van de gemeente zelfs logeren.

'Van tegenwerken naar faciliteren'

Het geweldige nu is, zegt Marleen Smeltink, dat de boerderij deelneemt aan het landelijke experiment 'onderwijszorgarrangementen' waardoor hier onderwijs op locatie kan worden geboden. Dat was voorheen wel anders. Haar moeder Jeanny verhuisde met haar man en de toen nog jonge Marleen in 2004 vanuit Zutphen

naar Wervershoof. Ze werkte altijd al in het onderwijs als leerkracht, nu ging ze dat combineren met de boerenlocatie. Kinderen stonden hier met hun ouders letterlijk aan de poort, vertelt Smeltink junior. 'M'n kind gaat niet meer naar school. Kon Jeanny iets voor ze betekenen binnen dagbesteding?' Ze hadden ontheffing van leerplicht. Maar het was destijds nog illegaal om vanuit pgb onderwijs te bieden. 'Bizar,' zegt de zorgcoördinator. 'Want de kinderen wilden zich wel degelijk ontwikkelen.'

In het begin pionierden de Smeltinks daarom met het aanbieden van zorg en onderwijs, enkel gefinancierd door pgb-budgetten - zorg dus. Marleen kan het zich nog goed herinneren, want was inmiddels pedagogiek gaan studeren en ook fulltime gaan meedraaien

op de boerderij. Het duurde tot 2015 voordat de boerderij als educatief programma werd opgenomen in het aanbod van de gemeente. 'Dat gebeurde vanuit het jeugdhulpbudget.' Na 2015 kon de zorgonderwijsboerderij verder doorontwikkelen om kinderen nog beter te kunnen opvangen en te laten uitstromen naar een passende plek.

Moeder Smeltink kan zich die overgang nog goed herinneren. Haar ogen glimmen wanneer ze zegt: 'De politiek heeft ons daar heel erg in gesteund. Het thuiszittersprobleem werd eindelijk in kaart gebracht. Dat is opgepikt in de samenleving.' Ze spreekt met zachte stem. 'Van tegenwerken naar faciliteren. Zo is het gegaan. Dan denk ik echt van, joh wat hebben we een stap gemaakt, heel fantastisch. Want je ziet gewoon

dat het de kinderen ten goede komt.'

Dochter Smeltink: 'Maar na verloop van tijd begon de gemeente kritische vragen te stellen over de opbouw van de financiering. Dit was voor zorg-onderwijsprogramma's een onzekere periode. Oh help, dachten wij, nu dit weer. Karin van het samenwerkingsverband is toen in dat gat gesprongen en heeft gezegd: daar moeten wij wat mee. Zij is echt een vechter, durft buiten de lijntjes te kleuren.' Het samenwerkingsverband heeft toen 'De Reizigers' helpen opzetten, een traject dat nog een instroommogelijkheid voor kinderen bood. Er kwam meer geld en ruimte bij. In die samenwerking hebben de verschillende partijen in de regio de afgelopen jaren echt heel veel stappen gemaakt, zegt Smeltink junior. 'Er is veel meer vertrouwen in de aanpak. We weten van elkaar dat het kind in goede handen is. We zijn allemaal heel erg op hoogte van de te nemen stappen en kunnen het dus ook met elkaar opvangen.'

NAUW VERWEVEN
TUSSENSTAPJES

OZA & DE REIZIGERS

Twee ontwikkelingen om uit te lichten, die de laatste jaren tot stand kwamen vanwege de samenwerking in de regio. De Smeltinks van Leestensch Hof zeggen dat kinderen daar veel profijt van hebben. Het eerste is 'De Reizigers', het tweede is het oza. Je moet deze voorzieningen zien als tussenstapjes die nauw met elkaar verweven zijn, gericht op het faciliteren van een zachte landing voor het kind. De scholen 't Palet, VSO De Spinaker en het IKEC de Zevensprong spelen een belangrijke rol in beide voorzieningen.

Het begint bij De Reizigers. Dat traject is gericht op kinderen die niet naar school gaan, maar wel een leerbehoefte hebben. De scholen kunnen hen aanmelden voor De Reizigers. De reizigersleerkrachten zoeken de leerlingen dan bijvoorbeeld thuis of op een dagbestedingsplek op om hen daar onderwijs te geven. En ze bemiddelen de kinderen stapsgewijs, ofwel naar regulier of speciaal onderwijs, of als dat wenselijk is naar Leestensch Hof of een andere zorgaanbieder. Jeanny Smeltink: 'Ik ben zo'n reizigersleerkracht. Ik ben net terug van een leerling die aan het wennen is op VSO De Spinaker. Ik hou hem dan goed in de gaten en kan inspelen op wat de leerling tijdens deze overgang nodig heeft.'

Enmaal op een reguliere/speciale school is daar het oza een extra tussenstap. Dit arrangement is bedoeld voor kinderen die behoefte hebben aan een kleinere klas met extra jeugdzorg, voordat ze weer helemaal meedoen

aan het reguliere aanbod van die betreffende school. Marleen Smeltink: 'Voorheen kon bijvoorbeeld de overgang van het Leestensch Hof naar het schoolgebouw voor sommige kinderen erg groot zijn. Bij ons zit je met een paar kinderen in de klas, maar in een sbo-groep vervolgens wel met 16. Het oza voegt een extra stapje toe om de overgang te kunnen maken. De groepen zijn veel kleiner. Er is meer aandacht voor ze.'

De gemeente betaalt nu de oza's vanuit Jeugdhulp, de scholen financieren De Reizigers samen vanuit de leerlinggebonden middelen. Het samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland maakt dit mogelijk vanuit het landelijke Onderwijs Zorgarrangement Experiment. Dit landelijk kader biedt stichtingen Trigoon en Ronduit de ruimte om oza's met het samenwerkingsverband vorm te geven.

Het is bovendien heel fijn dat we nu door het Reizigersprogramma ook gewoon toegang hebben tot onderwijsmateriaal, zegt de jonge Smeltink. Voorheen haalden ze dat voor Leestensch Hof van Marktplaats, of schonken scholen af en toe iets. 'Te gek voor woorden dat je in Nederland nauwelijks passend onderwijsmateriaal kon vinden, maar zo was het heel lang,' zegt ze. Leerkrachten mogen nu de samenwerkende scholen binnenstappen om materiaal op te halen. 'Het is een snoepwinkel voor ze! Eindelijk de wind in de zeilen om kinderen passend onderwijs te bieden.'

Met elkaar de complete begeleider

Een andere zorgpartner in de regio is iHub. Of beter gezegd: zorgonderwijspartner, want net als Leestensch Hof biedt het zowel zorg als onderwijs. Mercedes Beer, manager in West-Friesland van de onderwijszorgtak, Roos Dullemond, teamcoach en ambulante hulpverlener daarbinnen en Wieteke van Espen, manager van de poli familie zorg die de taken van Beer zal gaan overnemen, vertellen erover.

Bij iHub kun je terecht voor familie zorg, onderwijs, pleegzorg of een combinatie daarvan. Met ruim 3000 medewerkers is iHub actief in Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland – en zo ook in West-Friesland. Naast de poli voor de jeugd-ggz in Hoorn biedt iHub nu sinds anderhalf jaar aldaar ook jeugdhulp op scholen zelf; op de praktijkschool Hoorn, VSO De Spinaker en het Martinuscollege in Grootebroek. 'Elke school is anders en elke leerling is anders,' zegt de manager onderwijs-zorg. 'Samen zoeken we naar wat het beste kan werken.'

Voor West-Friesland leverde dat een nieuwe werkwijze op. 'We werken standaard vanuit de driehoek school, gezin en kind. Dat is onze methodiek,' zegt Dullemond. 'Die hebben we meegenomen vanuit Amsterdam naar West-Friesland, en weer wat passender gemaakt voor wat er nodig is in de regio.'

Beer, over de op maat gemaakte aanpak: 'Bij De Spinaker zit iHub bijvoorbeeld nu ook als hulpverlener in de klas.' Ze verwijst naar het oza-traject. 'In de klas ons vak uitoefenen is uniek voor ons, dat deden we voorheen nog niet. Op die manier geven we in het primaire proces zorg direct vorm naast de leerkracht, in plaats van na elkaar en uit elkaar. De leerkracht pakt het didactische stuk. Wij kunnen direct inspelen op het zorgstuk en vullen aan met onze kennis. Bijvoorbeeld: Is de spanningsboog niet te strak voor deze leerling? Wat heeft hij nodig om weer terug te komen in de les, om zich wél weer te kunnen concentreren? Daarin zijn we direct ondersteunend aan het leerproces.'

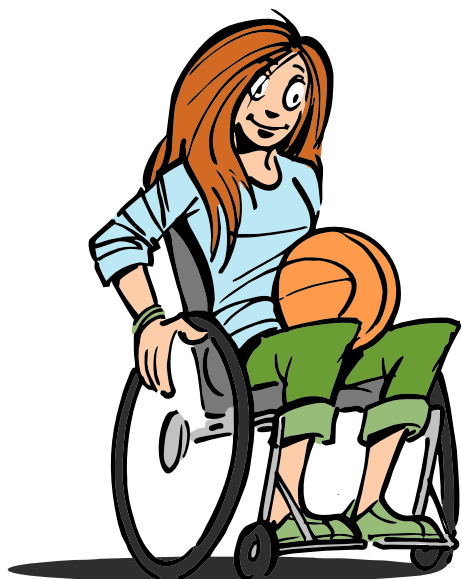
Er is ook een gedragswetenschapper aan

het team gekoppeld en een schoolpsycholoog. 'Met elkaar zijn we rond de oza-groepen echt een integraal team geworden,' zegt de manager onderwijs-zorg. Als het ware zijn ze met alle koppen bij elkaar 'de complete begeleider'.

Daarnaast biedt iHub thuis ondersteuning. Wekelijks kijken ze hoe de leerling het daar vergaat. Hoe zorg je dat ze op tijd naar bed gaan en dat er rust en regelmaat is? Ouders krijgen logischerwijs ook veel aandacht. 'Als het ware ben je een vertaler voor ze van wat er voor hun kind op school speelt,' licht het team West-Friesland toe.

Het iHub-team is positief over de samenwerking in de regio en wat dat oplevert. 'Als je kijkt naar de uitstroom, zie je dat het ons met elkaar lukt om de kinderen binnenboord te houden en dat de uitval uit het onderwijs omlaag gaat,' zegt Beer. Ze vertelt over een leerling die het vertrouwen in zichzelf en het onderwijs had verloren. 'Als team hebben we hem kunnen ondersteunen. Hij zit inmiddels weer helemaal op zijn plek en gaat met plezier naar school.'

Inmiddels is de samenwerking uitgebreid. 'Vorig jaar mochten we op twee scholen in de regio, in samenspraak met het samenwerkingsverband en de gemeenten, uitbreiden in uren,' vertelt Dullemond. 'De samenwerking is prettig. We hebben elkaar nodig en zo staat iedereen er ook in. Dus werkt dan gewoon fijn. Volgens mij loopt het hartstikke goed.'

‘Het lukt ons
met elkaar om
de kinderen
binnenboord
te houden.’

BKa op het Martinuscollege

Sabine Wehman zal bevestigen hoe zeer ze de samenwerking met iHub op prijs stelt. Wehman is schoolleider vmbo onderbouw op het Martinuscollege en verantwoordelijk voor het soepel laten lopen van de BKa-klas. De van origine docent biologie doet dat nu 9 jaar, maar zit al 25 jaar in het onderwijs. Haar hart ligt bij leerlingen 'die meer nodig hebben dan een leraar en een boek'. 'De kinderen in onze groepen zijn kwetsbaar. Voor bijdragen aan het sociaal-emotionele stuk waardoor ze iets kansrijker verder kunnen, zet ik de wekker.'

Ze vertelt over de BKa-klas, die het samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland in samenwerking met verschillende scholen hier in de regio – de RSG in Enkhuizen, de Praktijkschool Vonk, De Dijk in Medemblik, 't Palet en De Spinaker in Hoorn en de praktijkscholen – de afgelopen jaren is gaan ontwikkelen. Er was al wel De Spinaker, en de speciale school in Lelystad, maar verder niets voor kinderen in de regio die op middelbaar onderwijs extra ondersteuning nodig hadden. De vraag lag voor, zoals ook haar directeur Jan Jacob Jaasma het zou verwoorden: 'Wat kunnen we doen zodat kinderen in deze regio thuis nabij onderwijs kunnen krijgen? Zo is het eigenlijk begonnen.'

Net als velen die voor dit magazine zijn gehoord vertelt Wehman dat je kwetsbare kinderen juist niet met een busje de dijk over wilt laten gaan naar Lelystad, ver uit hun sociale omgeving. Noch dat je ze einde dag weer anderhalf uur in het busje terug wilt laten gaan. Wehman: 'Omdat hun thuisomgeving ook het netwerk is waarin we het kind kennen en daar ook passend mee kunnen omgaan. Je wilt ze dus niet uit die omgeving trekken. Bovendien kan wachten op een busje stigmatiserend werken. Wat je wel wilt: ze naar school laten gaan en veilig laten opgroeien in hun eigen buurt.'

De BKa-klas werd geboren om voor extra aanbod in de regio te zorgen. De kinderen in deze klas krijgen extra ondersteuning bij het maken en houden van vrienden, het opkomen voor zichzelf op een goede manier, het leren van fouten,

zelfstandig werken, noem maar op. De BKa-kinderen krijgen les in een eigen aparte, kleine klas met extra begeleiding en aandacht. 'Maar bij de "Martinus-uren", dat is foodlab bijvoorbeeld, sport, techniek of creatief, zitten ze met andere eersteklassers in de klas. Ook doen ze gewoon mee met schoolfeesten, activiteiten, de pop-up-camping voor eerstejaars, sportdagen en andere uitjes,' zegt de schoolleider.

Het gebouw van het Martinuscollege is fors, met zeven gymzalen en drie aula's is er ruimte voor 2200 leerlingen. Op het moment gaan er 1600 kinderen naar school. Wehman vertelt dat ze in samenspraak met speciale scholen is gaan kijken naar: welke kinderen passen nou bij ons? Niet iedere leerling, vaak komend van een dorpschooltje in de regio, voelt zich hier thuis. 'Maar voor een kind dat met extra begeleiding eigenlijk juist gedijt op een school waar alle type leerlingen rondlopen, past onze school goed.' 'We zien dat de kinderen in gedrag en cognitie aanschuiven tegen vmbo-basis, voegt Wehman toe. 'We waren al een brede school, boden onderwijs van vmbo tot en met gymnasium; nu hebben we met BKa de school eigenlijk breder gemaakt.'

De start van de BKa was optimaal, vertelt Wehman, met een ijzersterke leraar. Ze begonnen met één groep. Ze boden de kinderen drie jaar onderbouw aan op deze manier, en daarna stroomden ze het reguliere onderwijs in. 'De

verwachting is dat zij binnen twee jaar met een diploma van school gaan. Bovenbouwers kunnen daar mooi over vertellen. Ze zeggen daarover: 'Ik zit in een groep waar ik gewoon wordt gerespecteerd. Meer dan dat heb ik niet nodig.'

Of: 'Als er een probleem is, kan ik dat nu oplossen. Dan ga ik naar mijn mentor.' Ze hebben de schoolse

vaardigheden ontwikkeld waardoor ze in die bovenbouw kunnen meedraaien.

Met de groepen daarna hadden we meer uitdagingen,' zegt de schoolleider.

'We kwamen ander gedrag tegen. Die groepen bleken lastiger te begeleiden in deze setting.'

Soms past een plek voor een leerling gewoon niet. Vaak is het dan een mix van omstandigheden waardoor het niet lukt. De oorzaak daarvan noemt Wehman ook 'systemisch' – de verantwoordelijkheid kan niet alleen maar bij scholen liggen.

'Wij als school leren ondertussen. Zo zie je dat je in het proces ontdekt wie er nou het meeste profijt kan hebben van deze klas, en op welke manier.'

Daar komt de samenwerking met iHub om de hoek. Vanuit die noodzaak vroeg het Martinuscollege deze zorgonderwijsclub erbij. Wehman: 'Wij hebben uit het team van Mercedes Beer fantastische medewerkers rondlopen die onze leerlingen, collega's en ouders begeleiden. Ze kunnen ons precies helpen met inschatten en bieden wat de leerling nodig heeft. Die samenwerking heeft ons enorm gesteund.'

Het is juist zo fijn, zegt Wehman, dat er een zorgpartner aan boord is die ook extra kan

zorgdragen voor het contact met de ouders. Ze zegt heel goed te snappen dat sommige ouders heel moe zijn van al die jaren horen dat het met hun kind op school niet goed ging. Of dat het weer niet gelukt is op de voetbalclub. 'Die hulpverlening is daarin weer zo belangrijk. Zij zijn helemaal neutraal. Wijzen niet met een vingertje.'

Inmiddels lopen er drie BKa-klassen in de onderbouw en zijn twee klassen doorgestroomd naar de bovenbouw. Ze begonnen met zo'n 15, nu zijn er zo'n 40 BKa-leerlingen in totaal.

De BKa-klas groeit. Ook het Leestensch Hof groeit. Daar waren ze onlangs op hun 10 hectare land in de positie om een stuk land van hun burens te kopen, waar ze nu met Trigoon en medewerkers van jeugdzorg Parlan extra school en zorg geven in het boerenhuis en in lokalen die er speciaal voor zijn neergezet. En ook heeft iHub vorig jaar dus mogen uitbreiden.

Even vooruitkijken en dromen. Hoe ziet de toekomst er verder uit? Inclusief onderwijs 2035, wat vinden de verschillende partijen daar van? Waar zij zich alle drie helder over uitspreken, net als de andere geïnterviewden voor dit magazine: inclusie - als het kan, ja, graag. Uitval voorkomen heeft daarbij prioriteit. Het kind helemaal zien en de kwalitatieve zorg bieden waardoor het kind weer gedijt, is voorwaarde. Samenwerken om dat met elkaar te fixen, noodzaak.

'Ik zit in een groep waar ik gewoon word *gerespecteerd*. Meer dan *dat* heb ik niet nodig.'

Nederland inclusief in 2035

ACHTERGROND | In 2014 werd de wet Passend onderwijs ingevoerd. De ambitie van inclusief onderwijs volgde. Die beleidsvoornemens waren niet nieuw.

Omwenteling in de jaren '70

Tot 1975 was men blij met de groei van het speciaal onderwijs, omdat steeds meer kinderen naar school gingen. Voorheen vielen kinderen met een beperking vaak buiten de boot, omdat er geen passend onderwijs was, schrijft OCW in haar beleidskader (april, 2024). In datzelfde jaar kwam kabinet-Den Uyl met de 'middenschool' om alle kinderen drie jaar lang naar dezelfde school te laten gaan, om gelijke ontwikkelkansen te bieden.

Van WSNS naar rugzakje

Deze gedachte van middenschool werd opgevolgd met WSNS, in 1998, gericht op het beteugelen van de groei van het speciaal onderwijs. Met leerlingebonden financiering, het zogeheten 'rugzakje', kregen kinderen met een hulpvraag een individueel geldpotje voor extra ondersteuning in de klas. Er gingen inderdaad meer kinderen met een rugzakje naar het reguliere onderwijs, maar het aantal kinderen in het (v)so, daalde niet. Het roer moest om en Passend onderwijs werd ingevoerd.

Passend onderwijs

Het uitgangspunt van Passend onderwijs werd: regulier als het kan, speciaal als het moet. Scholen kregen vanaf 2014 'zorgplicht'. Dit betekende dat zij de plicht hebben om ervoor te zorgen dat er voor alle leerlingen een passende plek is. Ofwel op hun eigen scholen, ofwel elders. De samenwerkingsverbanden werden in het leven geroepen en kregen een belangrijke bemiddelende en ondersteunende rol.

Opmaat naar inclusief onderwijs

In 2020 vond de eerste evaluatie van passend

onderwijs plaats. De wet maakte onvoldoende duidelijk wat de definities van de doelstellingen waren, met verschillende interpretaties ervan als gevolg. De Onderwijsraad bracht bovendien advies uit over inclusiever onderwijs. Internationaal was deze ambitie al uitgesproken. Het VN-Verdrag Handicap (2016), het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989) en de Verklaring van Salamanca (1994), verplichten de overheid zich in te spannen voor inclusief onderwijs en om ervoor te zorgen dat alle kinderen welkom zijn op het reguliere onderwijs.

Inclusief onderwijs in 2035

Met inclusief onderwijs is de focus verschoven van een dekkend aanbod naar onderwijs voor alle kinderen in de eigen wijk, woonplaats of regio. De officiële definitie van Unesco van inclusief onderwijs luidt: 'Onderwijs waarbij alle kinderen en jongeren dichtbij huis, volwaardig en gelijkwaardig toegang hebben tot een inclusieve leeromgeving waarin zij zich samen ontwikkelen en samen leren en participeren'. De overheid streeft ernaar dat in 2035 de meeste scholen de overgang naar inclusief onderwijs hebben gemaakt.

Uitdagingen en kansen

Het beleidskader van OCW schetst uitdagingen van de huidige tijd: tekorten aan leraren, schoolleiders en zorgpersoneel, de groei van specialistische ondersteuning en gespecialiseerd onderwijs. En uitdagingen rondom huisvesting, leerlingenvervoer en passende leermiddelen voor kinderen met een ondersteuningsbehoefte. Daar wil Inclusief onderwijs 2035 op inspelen. 'Door

zoveel mogelijk kinderen dichtbij huis inclusief onderwijs te bieden waarbinnen ze de juiste ondersteuning krijgen en ze hun leerpotentieel volledig kunnen benutten, zijn uiteindelijk veel minder kinderen aangewezen op gespecialiseerd

onderwijs verder weg van huis. Daarnaast biedt inclusief onderwijs met de juiste ondersteuning leraren de kans om zich weer meer te focussen op hun kerntaak.'

Gebruikte bronnen: 'Met elkaar voor alle kinderen en jongeren werken aan een inclusieve leeromgeving' (beleidskader OCW, april 2024). *A Guide for ensuring inclusion and equity in education (UNESCO, 2017).*

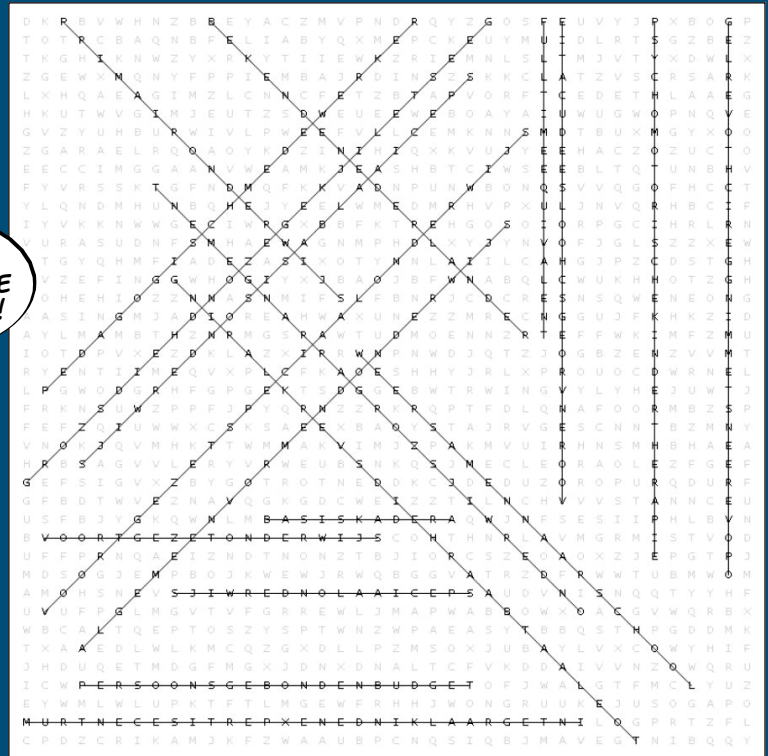

OPLOSSING Woordzoeker

- avo Algemeen vormend onderwijs
- bkA basiskader A
- BN'er bekende Nederlander
- fte fulltime equivalent
- ggz geestelijke gezondheidszorg
- IKEC Integraal-Kind en Expertise Centrum
- oza onderwijs-zorgarrangement
- OOGO op overeenstemming gericht overleg
- pm'er pedagogisch medewerker
- pgb persoonsgebonden budget
- po primair onderwijs
- pmkt psychomotorische kindtherapie
- sbo speciaal basisonderwijs
- so speciaal onderwijs
- tlv toelaatbaarheidsverklaring
- vve voor en vroegschoolse educatie
- vso voortgezet speciaal onderwijs
- vo voortgezet onderwijs
- WSNS Weer Samen Naar School

HET ZIJN
OOK WEL LANGE
WOORDEN ZEG!

Colofon:

No. 1 – 2024

Dit is een speciale uitgave gemaakt in opdracht van
samenwerkingsverband Passend onderwijs West-Friesland.

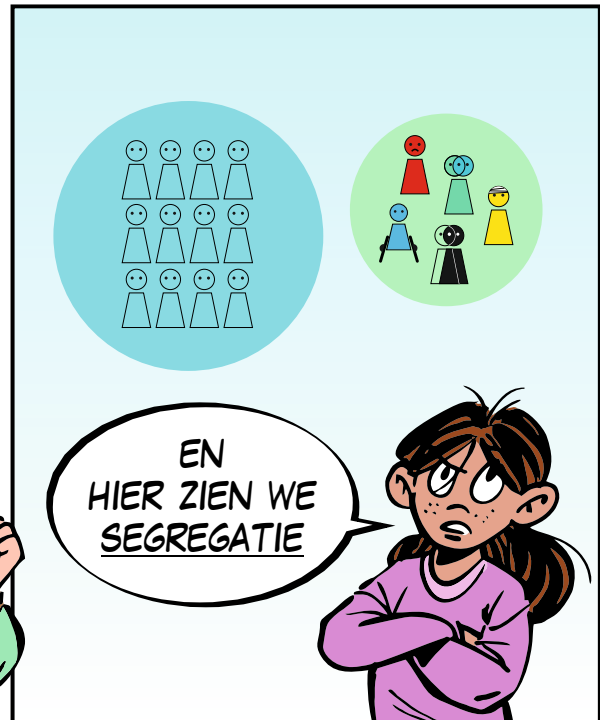
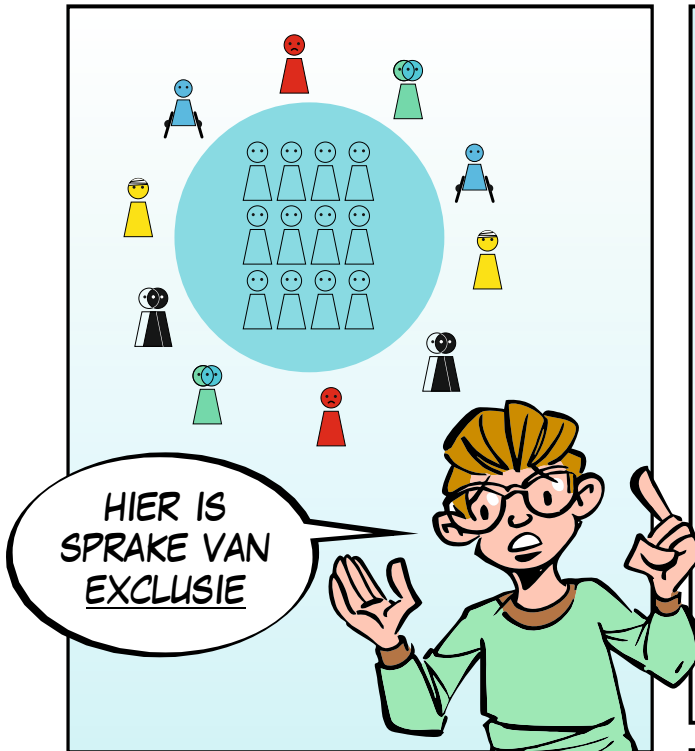
Hoofdredactie en tekst: Hannah Aukes
Eindredactie: Karin Aarden, Lizette Jak, Harriët Smit
Vormgeving en illustraties: Rudi Jonker
Fotografie: Annelies Verhelst
Foto's in dit magazine zijn gemaakt op
SBO 't Palet, IKEC de Zevensprong,
Wereldwijzer en Leestensch Hof.

Copyright 2024

WAT IS 'INCLUSIE' NOU PRECIES?

(EN WAT IS HET NIET?)

Binnen een inclusieve leeromgeving zijn alle kinderen welkom op een school dichtbij huis. Er wordt vanuit een pedagogische basis gewerkt aan de brede ontwikkeling van alle kinderen. Elk kind ontwikkelt zich, wordt gezien en hoort erbij. De kinderen leren met en van elkaar. Het schoolteam is multidisciplinair en biedt de ondersteuning die nodig is om alle kinderen onderwijs te bieden. De inclusieve leeromgeving is toegankelijk voor alle kinderen, leraren en ouders. Bron: o.a. gebaseerd op Tom Neary (1992) en Michael F. Giangreco (1998)